

Jani Määttä, Ella Provialer

Nuorten kokemuksia erityisestä huolenpidosta lastensuojelussa

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kevät 2012

Tekijät Otsikko	Jani Määttä ja Ella Provialet Nuorten kokemuksia erityisestä huolenpidosta lastensuojelussa
Sivumäärä Aika	45 sivua + 3 liitettä Kevät 2012
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Riikka Tiitta Lehtori Seija Mäenpää
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin nuorten kokemuksia erityisestä huolenpidosta lastensuojelussa. Erityiseksi huolenpidoksi kutsutaan tehostettua hoitojaksoa, jonka tarkoituksena on pysäyttää voimakkaasti oireileva nuori ja saada nuoren kasvua ja kehitystä vaarantava käyttäytyminen loppumaan. Opinnäytetyössä selvitettiin mitkä osa-alueet erityisessä huolenpidossa ovat sen asiakkaiden eli nuorten mielestä vaikuttaneet heidän elämäänsä ja miten. Aihetta tarkasteltiin elämänhallinnan viitekehyksen näkökulmasta.</p> <p>Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä nuorta, jotka olivat käyneet erityisen huolenpidon hoitojaksolla osasto Etapissa. Nuorten kokemusten kartoittamisessa käytettiin teemahaastattelumenetelmää, jolla pyrittiin lisäämään nuorten osallisuuden kokemusta. Haastattelun teemat muotoutuivat Etapin lähtöhaastattelun ja elämänhallinnan teorian yhdistelmästä. Teemoina olivat Etapin merkitys, Etapin arki, toiminnallisuus ja yhteisöllisyys, ihmissuhteet ja vuorovaikutus, nykyhetki ja tulevaisuus ja kehittämisideat. Haastatteluista kootun aineiston analysoinnissa käytettiin apuna teemoittelua.</p> <p>Etapin hoitojakso oli vaikuttanut kaikkien haastateltavien elämään enimmäkseen positiivisesti. Osalle haastateltavista vaikutus oli ollut hyvinkin merkittävä. Nuorten mielestä merkittävin hoitojaksolla oli se, että siellä oli paljon aikaa miettiä omaa elämää, joka johti nuorten mielestä rauhoittumiseen myös jakson jälkeen. Muita muutoksia olivat kehittyminen omien tunteiden kontrolloimisessa, kyky tavoitteiden luomiseen, sosiaalisten taitojen kehittyminen, muuttunut motivaatio kotitöiden suorittamiseen ja itsestä huolehtimaan oppiminen.</p> <p>Tulosten perusteella erityisellä huolenpidolla on mahdollisuus vaikuttaa nuorten elämänhallintaan huomattavasti. Merkittäviä ajatusprosesseja käynnistyy nuorissa sen vuoksi, että heillä on aikaa pysähtyä miettimään. Tämä liittyy olennaisesti hoidossa nuoriin kohdistuvan liikkumisvapauden rajoittamiseen, joka mahdollistaa pysähtymisen. Jatkotutkimuksissa erityistä huolenpitoa voisi tutkia syventymällä kokemusten kautta johonkin tiettyyn elämänhallinnan osa-alueeseen, esimerkiksi itsetuntoon. Kokemusten avulla voidaan ymmärtää asiakkaan ajatusmaailmaa ja kehittää työtä yhä asiakaslähtöisemmäksi.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, erityinen huolenpito, elämänhallinta, nuoruus

Authors Title	Jani Määttä and Ella Provialer Experiences of Young People in Special Care in Child Protection
Number of Pages Date	45 pages + 3 appendices Spring 2012
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Riikka Tiitta, Senior Lecturer Seija Mäenpää, Senior Lecturer
<p>The purpose of this Bachelor's thesis was to find out what experiences young people gained from special care in child protection. Special care is regarded as a period of intensive care; with a purpose of stopping a young individual experiencing strong symptoms and bringing an end to the bad behavior affecting the individual's growth and development. In this study we examined which particular areas of special care have mostly affected the young persons' lives, and how. The study was approached from a perspective of life management and its development.</p> <p>The study was qualitative, and the data was gathered by conducting theme interviews with five young individuals who had undergone a period of special care in a unit in Etappi. The themes in the interviews consisted of a combination of final interviews at Etappi and theory of life management. The themes were: the meaning of Etappi, Etappi in everyday life, functionality and sense of community, human relationships, the present and the future, suggestions for development. We analysed the study data using thematic analysis.</p> <p>The results indicated that special care positively affected the lives of all of the interviewed individuals. For some, the impact was particularly significant. For many the most important part of the special care was the spare time that enabled the youth to reflect thoroughly upon their lives. Other changes involved the development of controlling their own emotions, an ability to create life goals, improved social skills, and motivation to perform household duties as well as learning to take care of oneself.</p> <p>The results strongly demonstrate that special care holds a remarkable potential in affecting the life management of the youth. Significant thinking processes emerge among the youth as they are given the opportunity to really stop and think. This is strongly associated with the restrictions concerning the mobility of the youth in special care. For further studies it would be recommended through specific experiences to focus more on a particular area of life management, for instance self-esteem. Drawing attention to personal experiences enables us to understand the clients' way of thinking and to develop the work into an even more client-oriented service.</p>	
Keywords	child protection, special care, life management, youth

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Suomessa toteutettava lastensuojelu	3
2.1	Sijaishuolto	4
2.2	Eriytynen huolenpito lastensuojelussa	5
2.2.1	Eriytynen huolenpidon tarkoitus ja sen edellytykset	6
2.2.2	Eriytystä huolenpitoa järjestävien laitosten vaatimukset	7
3	Eriytynen huolenpidon osasto Etappi	8
3.1	Hoitoajattelu	9
3.2	Hoitoprosessi	9
3.3	Hoitomenetelmät	10
3.4	Ryhmätoiminnot	11
4	Elämänhallinta	13
4.1	Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta	14
4.2	Nuoruus ja elämänhallinta	15
4.3	Elämänhallinnan muodostumisen prosessi	16
5	Opinnäytetyön toteutus	18
5.1	Nuoriin tutustuminen tietotorilla	18
5.1	Tutkimusongelma	19
5.2	Tutkimusmenetelmä	20
5.3	Haastatteluiden toteutus	21
5.4	Aineiston analyysi	22
6	Tulokset	23
6.1	Etapin merkitys	23
6.2	Etapin arki	25
6.3	Toiminnallisuus ja yhteisöllisyys	26
6.4	Ihmissuhteet ja vuorovaikutus	28
6.5	Nykyhetki ja tulevaisuus	29
6.6	Kehittämisideoita	31

7	Johtopäätökset	32
8	Luotettavuus ja eettisyys	36
8.1	Luotettavuus	37
8.1	Eettinen pohdinta	38
9	Pohdinta	40
	Lähteet	44

Liitteet

Liite 1. Lupalappu haastateltaville

Liite 2. Lupalappu huoltajille

Liite 3. Teemahaastattelurunko

1 Johdanto

Olemme tehneet opinnäytetyömme yhteistyössä erityisen huolenpidon osasto Etapin kanssa, joka on osa Naulakallion hoito- ja kasvatuskoteja. Naulakallion hoito- ja kasvatuskodit ovat osa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston lapsiperheiden palveluita. Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan tehostettua hoitoa, jonka tarkoituksena on pysäyttää voimakkaasti oireileva nuori ja saada hänen kasvuaan ja kehitystään vaarantava käyttäytyminen loppumaan. Hoidossa huomioidaan erityisesti lapsen psyykkisen hoidon tarve. (Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2011a.) Opinnäytetyömme tarkoitus on vastata tutkimuskysymykseen: Millaisia kokemuksia nuorilla on etappihoidon vaikutuksesta heidän elämänhallinnalleen? Tässä työssä käyttämällämme käsitteellä etappihoito viittaamme Etapissa toteutettavaan hoitokokonaisuuteen.

Olimme keväällä 2011 yhteydessä osasto Etappiin, koska olimme kiinnostuneita tekemään opinnäytetyömme erityisestä huolenpidosta lastensuojelutyössä. Opinnäytetyön alkuperäinen aihe syntyi yhteistyössä Etapin henkilökunnan kanssa. Etapissa käydyissä keskusteluissa ilmeni, että henkilökunta kokee tärkeäksi kuulla Etapissa olleiden nuorten kokemuksia hoidosta. Keräsimme henkilökunnan toiveiden mukaisesti tietoa asiakaslähtöisesti haastatteleamalla hoitojakson läpikäyneitä nuoria noin kuukauden päästä jakson päättymisestä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, joka vastaa muun muassa lapsiperheiden palveluista, pitää myös asiakaslähtöisyyttä yhtenä toimintansa lähtökohdana (Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2010). Tämä näkökulma voi olla Etapin henkilökunnan työn kehittämisen kannalta hyödyllinen, koska tulostemme avulla Etapin työryhmällä on mahdollisuus pohtia ja kehittää työtään asiakaslähtöisemmin. Mielestämme on tärkeää, että lastensuojelun asiakkaita osallistetaan työn kehittämiseen. Myös vuonna 2007 uudistetussa lastensuojelulaissa korostetaan lasten ja nuorten osallistamista siten, että heidän mielipiteensä ja toivomuksensa tulee ottaa huomioon toteutettaessa lastensuojelutyötä (Lastensuojelulaki 2007/417 § 5). Tämä oli yhtenä näkökulmana valitessamme tutkimusmenetelmäksi nuoria osallistavan teemahaastattelun.

Etapissa toteutettava hoito on lastensuojelulaissa määriteltyä toimintaa. Lastensuojelulaki määrittelee, että kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia (Lastensuojelulaki 2007/417 § 6). Eri tutkijat kuitenkin määrittelevät lapsuuden ja nuoruusiän eri tavoin. Psykologi

Tony Dunderfelt esimerkiksi määrittelee nuoruuden 12–20 ikävuosiin (Dunderfelt 2011: 84). Käytämme työssämme käsitteitä lapsi ja nuori rinnakkain, koska kaikki Etapin asiakkaat ovat iältään 12–17-vuotiaita; lastensuojelulain mukaan lapsia, mutta toisaalta samanaikaisesti myös nuoria.

Ensisijainen hyödynsaaja työstä on erityisen huolenpidon osasto Etapin henkilökunta. Opinnäytetyömme lisää ajankohtaista tietoa Etapin toiminnasta ja sen eri hoitomenetelmistä. Sosiaalialalla on tärkeää, että saatavilla on mahdollisimman ajankohtaista tietoa palveluista, joita kunnissa toteutetaan. Varsinkin asiakkailta itseltään saatua palautetta arvostetaan, koska sosiaalialan työ perustuu vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto voi hyödyntää opinnäytetyömme tuloksia kehittämistyössään. Lisäksi se saa tietoonsa asiakkaidensa kokemuksia sosiaaliviraston järjestämästä hoidosta. Työssämme korostamme erityisen huolenpidon ainutlaatuisuutta ja kokonaisvaltaisesti lasta hoitavaa työtettä. Ainutlaatuisuuden vuoksi on tärkeää tuoda tuloksia julki yhteiskunnallisella tasolla, jotta tarvittaessa tietoa voidaan käyttää keskustelun tukena puhuttaessa esimerkiksi nuorten hyvinvoinnista ja lastensuojelun palveluista. Kuvailimme työssämme lastensuojelun erityisen huolenpidon käsitteen ja osasto Etapin toiminnan oleellisimmilta osiltaan.

Työmme teoriaosuudessa käsittelemme elämänhallintaa. Teoria elämänhallinnasta toimii näkökulmana tutkimuskysymyksemme tarkastelussa. Elämänhallinta on monitahoinen käsite, jonka vuoksi sitä on myös haastavaa tutkia. Varsinkin konkreettisia pysyviä muutoksia elämänhallinnassa saattaa olla vaikeaa todeta tutkimalla. Keltikangas-Järvisen mukaan ihminen elää, kokee ja havaitsee tunteiden kautta (Keltikangas-Järvinen 2000: 152). Pyrimmekin tässä työssä tutkimaan nuorten *tunnetta* omasta elämänhallinnasta kuulemalla heidän kokemuksiaan Etapistä ja sen vaikutuksesta omaan elämänhallintaan. Haastatteluissa käydyistä keskusteluista tulkitsemme onko nuorten tunne omasta elämänhallinnasta muuttunut. Lisäksi kuvailimme työmme prosessiin liittyviä vaiheita ja pohdimme työmme eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 Suomessa toteutettava lastensuojelu

Suomessa lastensuojelusta määrätään lastensuojelulaissa. Lain tarkoituksena on

turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1).

Laki määrittää lastensuojelulain keskeisiksi periaatteiksi sen, että lapsen kehitystä ja hyvinvointia on edistettävä. Lastensuojelun on myös tuettava vanhempia, huoltajia ja muita jotka ovat vastuussa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelun tulee olla myös ennaltaehkäisevää ja havaittuihin ongelmiin on puututtava riittävän ajoissa. Tärkeää kaikessa lastensuojelutyössä on ensisijaisesti huomioida lapsen etu. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 4.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia järjestämään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaista lastensuojelua kuin tarve kunnassa edellyttää. Lastensuojelun tulee laadultaan olla sellaista, että sen asiakkaat saavat siitä kaiken tarvitsemansa avun ja tuen. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 11). Kunnat ovat velvoitettuja järjestämään ehkäisevää lastensuojelua, lapsi- ja perhekohtaisia avohuollon tukitoimenpiteitä, sijaishuoltoa huostaanotetuille lapsille sekä tarpeellista ja riittävää jälkihuoltoa huostaanotetulle lapselle sekä mahdollisuuksien mukaan myös muille lastensuojelun asiakkaille. (Heino 2009: 73–74.)

Lastensuojelun piirissä olevien lasten kasvuolot ja hyvinvointi eroavat siitä, mitä ne ovat väestön muilla lapsilla keskimäärin. Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tilanteet voivat olla hyvin moniongelmaisia ja elämä rikkonaista. Koko Suomen väestön lapsista enemmistö asuu kahden vanhemman kanssa, mutta lastensuojelun lapsista vain joka kolmas. Negatiiviset muutokset elämässä leimaavat lasten arkea. Tällaisia voivat olla esimerkiksi muutot toiselle paikkakunnalle ja siitä johtuvat perherakenteiden muutokset sekä ystävyysuhteiden katkeamiset. (Heino 2009: 62–63.) Lastensuojelun asiakkaina olevat lapset asuvat usein vähävaraisissa perheissä ja vanhempien työhistoria on paikoittain olematonta. Stakesin (nykyinen Terveystieteiden tutkimuskeskus) vuonna 2005 toteuttaman tutkimuksen mukaan 43 prosenttia avohuollon piirissä olevista lapsista eli perheessä, jossa vanhemmalla ei ole työhistoriaa. Tutkimukseen osallistui 330 avohuollon asiakasta. (Heino 2007: 35.) Lastensuojelun lapsien äideistä 37 prosenttia

kävi töissä ja lapsista 45 prosenttia asui perheissä, jotka tutkimuksen aikaan kuuluivat toimeentulontuen piiriin. (Heino 2009: 63.)

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet kasvussa viimeisen kymmenen vuoden aikana, esimerkiksi avohuollon asiakasmäärät ovat nousseet 30 000:sta yli 60 000:een. Asiakasmäärän kasvuun vaikuttaa lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntyminen sekä raportoinnin tehostuminen, jonka avulla voidaan selvittää lastensuojelutarve entistä paremmin. (Heino 2009: 53–54.)

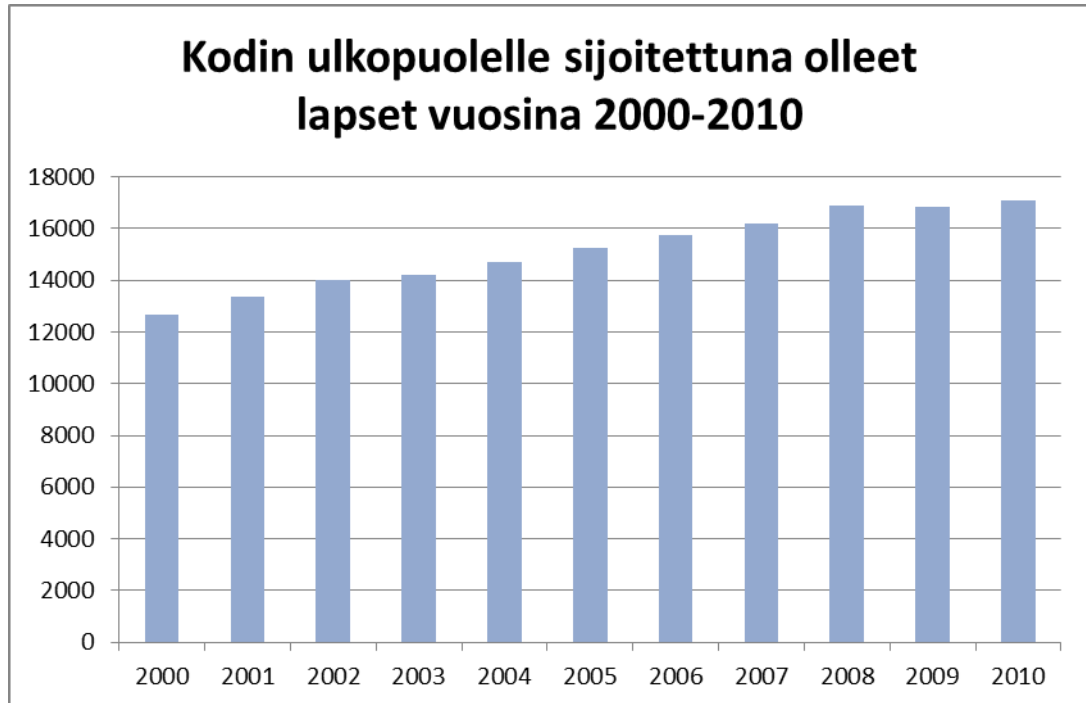
2.1 Sijaishuolto

Lapsi voidaan ottaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltopaikka jos lapsen terveys ja kehitys on uhattu tai lapsi itse vaarantaa omaa kehitystään tai terveyttään. Ennen huostaanottoa ja sijaishuollon järjestämistä tulee arvioida, että avohuollon tukitoimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 2007/417 § 40). Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanotto voidaan purkaa myös siinä tapauksessa, että tarvetta sijaishuollolle ei enää ole. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 47.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49.)

Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona, perhehoitona tai lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti myös omaan kotiin. Alle kaksivuotias lapsi voidaan sijoittaa myös vankilan perheosastolle. Sijoituspaikkaa valittaessa on tärkeintä huomioida lapsen etu ja sijaishuoltopaikka on valittava lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla sekä huomioitava huostaanoton perusteet. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49.) Lastensuojelulaki ei määrittele, mikä sijaishuollon muoto tulee kysymykseen kussakin tilanteessa. Lapsen iällä ei myöskään ole sijaishuoltopaikkaa valittaessa kovin suurta merkitystä. Tapaukset on aina katsottava lapsikohtaisesti ja tärkeintä on lapsen edun huomioimisen lisäksi kiinnittää huomiota tämän yksilöllisiin tarpeisiin. (Saastamoinen 2010: 7.)

Huostaanotot ja sijoitukset oman kodin ulkopuolelle ovat viime vuosina lisääntyneet (Kuvio 1). Eniten ovat lisääntyneet murrosikäisten lasten huostaanotot ja vastaavasti vauvojen huostaanotot ovat pienentyneet (Heino 2009: 57).

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset vuosina 2000–2010. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010).

On syytä pohtia miten lisääntyviin huostaanottoihin lastensuojelun sijaishuollossa pystytään vastaamaan. Voidaan miettiä, millaiset sijaishuollon muodot vähentäisivät huostaanottoja tehokkaimmin. Tulevaisuudessa voidaankin pohtia erityisen huolenpidon kaltaisten hoitopaikkojen lisäämistä vastaamaan kasvavaa hoitotarvetta. Kunnat käyttävät lastensuojeluun ison summan vuosibudjetistaan, esimerkiksi sijaishuollon kustannuksiin kaikki kunnat yhteensä käyttävät vuosittain yli 500 miljoonaa euroa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011). Tämän summan ulkopuolelle jäävät ennaltaehkäisevä työ ja avohuolto. Tehostamalla edellä mainittuja työmuotoja voitaisiin todennäköisesti vaikuttaa ehkäisevästi myös huostaanottojen määrään.

2.2 Erityinen huolenpito lastensuojelussa

Käsitteenä ”erityinen huolenpito” on lähtöisin vuonna 1998 tehdystä Sijaishuollon pakotoimiryhmän muistiosta. Kyseisessä muistiosta on pohdittu lastensuojelun suljetun

hoidon tarpeellisuutta ja tehty sitä koskevia ehdotuksia. Muistion mukaan käsitettä ”suljettu hoito” ei voi käyttää lastensuojelussa, koska se on ihmisoikeussopimusvelvoitteiden ja perusoikeussäännösten vastainen. Työryhmä ehdottikin suljetun hoidon tilalle käytettäväksi käsitettä erityinen huolenpito. Käsite korostaa lapsen hoidon ja huolenpidon tärkeyttä, mutta tunnustaa myös joidenkin lasten suljetun hoidon tarpeen. Erityinen huolenpito on siis käsitteenä uusi, mutta käytäntö on perua vanhemmasta työskentelymallista. Erityistä huolenpitoa ovat ensimmäisenä järjestäneet valtion koulukodit. (Kekoni – Kitinoja – Pösö 2008: 1, 14.)

2.2.1 Erityisen huolenpidon tarkoitus ja sen edellytykset

Lastensuojelulaki määrittelee erityisen huolenpidon seuraavasti:

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa siten kuin jäljempänä 72 ja 73 §:ssä säädetään. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Erityisellä huolenpidolla pyritään katkaisemaan lapsen itseään vaarantava käytös, esimerkiksi rikos- tai päihdekierre tai mahdollinen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Yleensä erityisen huolenpidon kaltaiseen hoitoon ajautuu lapsia, joiden ongelmat ovat kehittyneet pitkän ajan kuluessa ja joiden oma lastensuojelulaitos ei pysty vastaamaan heidän tarvitsemaansa hoitoon. (Saastamoinen 2010: 276–277.) Erityinen huolenpito ei ole rangaistus vaan kokonaisvaltaista hoivan, huollon ja huolenpidon järjestämistä intensiivisellä työskentelyotteella (Kekoni ym. 2008: 17). On tärkeää huomioida lapsen psyykkisen hoidon tarve ja hoitaa kutakin lasta yksilöllisesti huomioiden heidän persoonalliset tarpeensa. Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää normaalisti enintään 30 vuorokauden ajan. Tarpeeksi merkittävän syyn vuoksi sitä voidaan kuitenkin jatkaa maksimissaan 60 vuorokaudella. (Saastamoinen 2010: 275–276.)

Erityisen huolenpidon aikana on tarkoituksenmukaista, että hoitajan ja lapsen välille muodostuu tunnepohjainen, luottamuksellinen ja vahva kontakti. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsi voi pysähtyä miettimään omaa elämäänsä yhdessä aikuisen kanssa ja pohtia tulevaisuutta aikuiseen tukeutuen. On tärkeää sitouttaa lasta hänen omaan lastensuojelulaitokseensa ja muuhun lähiverkostoonsa, esimerkiksi vanhempain, jolloin

hoidon jatkuvuus on paremmalla pohjalla erityisen huolenpidon loputtua. (Saastamoinen 2010: 277.)

Koska erityisen huolenpidon aikana puututaan lapsen perusoikeuksiin, esimerkiksi liikkumisvapauteen, tulee lapsen edun kannalta olla oleellista vaatia nimenomaan erityisen huolenpidon kaltaista hoitoa. Lisäksi lapsen tulee olla täyttänyt 12 vuotta. Ennen erityistä huolenpitoa pitää varmistua siitä, että sijaishuoltoa ei voida muutoin järjestää eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu lapsen hoitoon. On myös tärkeää huomioida se, että erityinen huolenpito tulee lopettaa välittömästi, jos tarvetta sille ei enää ole tai sille asetetut tavoitteet eivät ole saavutettavissa. (Saastamoinen 2010: 279–280.)

Ennen lapsen lähettämistä erityiseen huolenpitoon tulee lapsesta tehdä moniammatillinen arvio, jotta varmistutaan siitä, että lapsi on saamassa oikeanlaista hoitoa. Moniammatillisen arvion tulee sisältää lääketieteellinen arvio, sosiaalityön arvio, psykologinen arvio ja kasvatuksellinen arvio lapsen tilasta ja tarpeista. Lääketieteellinen arvio sisältää lausunnon lapsen fyysisen ja psyykkisen tilanteen arvioinnista. Sosiaalityön arvion voi kirjoittaa esimerkiksi lapsen oma sosiaalityöntekijä. Psykologisen arvion voi tehdä esimerkiksi lapsen laitoksessa työskentelevä psykologi ja kasvatuksellisen arvion kirjoittaa esimerkiksi ohjaaja lapsen sen hetkisessä lastensuojelulaitoksessa. Lausuntojen avulla pohditaan sitä, onko erityinen huolenpito oikea paikka lapselle vai onko mahdollista muilla palveluilla taata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät tarpeet. (Saastamoinen 2010: 282–283.)

2.2.2 Erityistä huolenpitoa järjestävien laitosten vaatimukset

Erityistä huolenpitoa voivat järjestää valtion koulukodit, kunnalliset lastensuojelulaitokset sekä yksityiset lastensuojelulaitokset (Kekoni ym. 2008: 15). Laitoksella tulee olla riittävät henkilöstöresurssit, moniammatillinen työryhmä sekä strukturoitu päivärytmi, joka voi pitää sisällään esimerkiksi lapsille tarkoitettuja terapeuttisia ryhmiä. Moniammatillisen työryhmän tulee sisältää muun muassa psykologinen ja lääketieteellinen osaaminen ja asiantuntemus. Osaaminen voidaan tarvittaessa hankkia myös laitoksen ulkopuolelta. (Saastamoinen 2010: 281.)

Laitoksessa tulee olla riittävä määrä henkilökuntaa, jotta lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus voidaan taata. Lisäksi varmistetaan lasten ja työntekijöiden turvallisuus.

Tilojen tulee olla sellaiset, että ne soveltuvat erityisen huolenpidon kaltaiselle intensiiviselle hoidolle. Tarpeeksi monipuoliset tilat mahdollistavat esimerkiksi lasten harrastusmahdollisuudet, kouluopetuksen ja oman tilan jokaiselle lapselle. Koska erityisen huolenpidon aikana voidaan puuttua lapsen liikkumisvapauteen, tulee laitoksen sisätilojen olla myös sellaiset, että lapsi ei pääse poistumaan sieltä ilman aikuista. (Saastamoinen 2010: 282.)

3 Erityisen huolenpidon osasto Etappi

Etappi kuuluu lastensuojelulain määrittelemään erityisen huolenpidon piiriin. Etappi on osa Naulakallion hoito- ja kasvatuskoteja, joka lukeutuu Helsingin kaupungin sosiaaliviraston lapsiperheiden palveluihin. Etappi on perustettu vuonna 1996 pitkän suunnittelun pohjalta vastaamaan sen hetkisen lastensuojelulain tarpeita. Ensimmäiset kaksi vuotta Etapin hoidon sisältö ja pituus suunniteltiin jokaisen nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan. Pian kuitenkin huomattiin, että nuorten eriaikainen tulo osastolle ei edistänyt yhteisöllisyyden muodostumista ja joskus hoitajakset olivat liian lyhyitä tai pitkiä. Etapin työryhmän pohdinnan perusteella päädyttiin viiden viikon mittaiseen hoitajaksoon, jolle saapuu viisi nuorta yhtä aikaa. Myöhemmin hoitajakson pituus on lyhentynyt 30 vuorokautteen lastensuojelulain tarkentaessa erityisen huolenpidon pituutta. Ennen jokaista jaksoa työntekijät valmistautuvat perehtymällä lapsista tehtyihin moniammatillisiin lausuntoihin ja pyrkivät sen perusteella laatimaan hoitajaksoista jokaiselle yksilöllisen, mutta samalla myös yhteisöllisen kokemuksen. (Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2011b.)

Etapin työryhmä koostuu 13 henkilön moniammatillisesta tiimistä, johon kuuluu muun muassa sosionomeja, sairaanhoitajia sekä toimintaterapeutti. Tämän lisäksi Etapin asiakkaille on myös tarjolla Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian yksikön tarjoamat palvelut sekä psykologin palvelut Naulakallion hoito- ja kasvatuksesta. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Etapin asiakkaat ovat 12–17-vuotiaita huostaanotettuja lapsia, joiden tilanne vaatii kokonaisvaltaista hoivaa ja huolenpitoa, perustarpeista huolehtimista sekä elämänhallintataitojen tukemista. Yleisimpiä tulosyitä Etappiin ovat karkailu, kuljeskelu, päihteyden käyttö, psyykkiset ongelmat, rikollisuus tai itselle haitallinen käyttäytyminen. Lap-

sen yksilöllisyys huomioidaan jakson suunnittelussa esimerkiksi omahoitajien valinnassa. Etappijakso on tarkoitus toteuttaa tiiviissä yhteistyössä lapsen, hänen huoltajiensa ja lähettävän hoitotahon kanssa. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Jakson tavoitteena on saada lapsi vuorovaikutukselliseen hoitokontaktiin, jotta hoidosta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty lapselle. Toinen keskeinen tavoite on luoda pysyvä vuorovaikutussuhde lapsen ja hänen lähettäneen tahon välille, jotta hoito voi jatkua myös Etappijakson jälkeen ilman, että lapselle tulisi etsiä uutta sijaishuoltopaikkaa. Etapin henkilöstömäärä, osaaminen ja fyysiset tilat mahdollistavat sen, että lapsi joka vastustaa hoito- ja huolenpitoyrityksiä voi saada hänen etunsa vaativaa hoitoa ilman, että hänen tai muiden jaksolla olevien turvallisuus vaarantuu. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

3.1 Hoitoajattelu

Etapin hoidollinen ajatus pohjautuu Naulakallion hoito- ja kasvatuskotien hoitoajatteluun. Hoitoajattelun mukaan Etappijakson lapsille on syntynyt varhaisissa vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteissa kehityshäiriöitä, jotka ovat haitanneet lapsen ikätason mukaista kehitystä. Etappihoito on korvaavaa ja korjaavaa hoitoa, jonka aikana pyritään paikkaamaan varhaisen vuorovaikutuksen kehityshäiriöitä. Psykodynaaminen kehityspsykologia auttaa ymmärtämään lapsen eri kehitysvaiheita ja sen hetkistä hoidon tarvetta. Etappijaksolle tulevien lasten oireilu ilmenee esimerkiksi itsetuhoisuutena, käyttöhäiriöinä, raivokohtauksina, masennuksena tai sosiaalisena sopeutumattomuutena. (Naulakallion hoitoyhteisön viitekehys 2002; Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 56.)

Jakson aikana pyritään luomaan aikuiseen luottamuksellinen suhde ja tarjoamaan lapselle perushuolenpitoa sekä mielihyvää erilaisten itsetuntoa kohottavien kokemusten kautta. Turvallinen aikuinen ja onnistumiskokemusten tuottama usko omiin voimavaroihin luovat pohjaa hyvälle kuntoutumiselle. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

3.2 Hoitoprosessi

Lapsen edun kannalta on tärkeää, että hoitojakso on hyvin suunniteltu ja siinä ovat mukana kaikki lapsen hoidon kannalta oleelliset verkostot. Tämän vuoksi on tärkeää, että ollaan vuorovaikutuksessa lapsen lähettävän tahon kanssa ja pyritään panostamaan myös lapsen ja tämän perheen väliseen suhteeseen. Jakson aikana pidettävien

hoitoneuvottelujen avulla voidaan tarkentaa hoidon tavoitteita yhdessä lapsen ja tämän lähiverkoston kanssa. Ennen jakson alkamista lapselle valitaan omahoitajat, jotka alkavat suunnittelemaan jaksoa. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Jokaisen lapsen hoitoprosessi alkaa alkuarvioinnilla, joka kattaa muun muassa tulo- haastattelun ja muita alkuarviointimittareita, kuten esimerkiksi Achenbachin, jonka avulla voidaan kartoittaa lapsen hoidon vaikuttavuutta. Näiden avulla lapsesta on mahdollista saada mahdollisimman kattava kuvaus. Heti alusta alkaen käytetään myös lapsen ja hänen omahoitajansa välisiä yksilökeskusteluja. Keskustelujen tarkoituksena on pohtia asettuja tavoitteita ja sitä kuinka niissä on edetty. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Jakson jälkeen joidenkin nuorten kohdalla pyritään aktiivisesti työskentelemään asetettujen tavoitteiden mukaisesti niin kutsutulla jälkihoitojaksolla. Jälkihoitojakso suunnitellaan yksilöllisesti ja tavoitteita seurataan viikoittaisilla puhelinsoitoilla sekä jälkihoitoneuvottelulla. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

3.3 Hoitomenetelmät

Etapin hoitomenetelmiä ovat yksilöllinen hoito, yhteisöllisyys, toiminnalliset menetelmät sekä moniammatillinen yhteistyö. Nuoret tulevat hoitojaksoille samanaikaisesti, joten hoidossa käytetään myös hyödyksi ryhmän muodostumista ja ryhmäytymiseen liittyviä ilmiöitä. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Yksilöllisyys hoidossa ilmenee siten, että jokaiselle nuorelle suunnitellaan juuri hänen tarpeitaan vastaava hoitojakso, jolloin lapsi otetaan huomioon omana itsenään. Jokainen lapsi saa myös kaksi omahoitajaa, joiden tarkoituksena on huolehtia lapsen asioista ja yksilökeskustelujen avulla rakentaa luottamusta sekä etsiä keinoja, joilla pyrkiä kohti jaksolle asetettuja tavoitteita. Jokaiselle lapselle tehdään myös viikko-ohjelma, joka on pääpiirteittäin sama kuin muilla, mutta poikkeaa joiltakin osin muiden viikko-ohjelmista. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Yhteisöllisyys hoidossa muodostuu ryhmäytymisestä aikuisten ja nuorten kesken. Tiivis yhdessäolo osastolla ja sen ulkopuolella edistävät yhteisöllisyyden syntyä. Hoitoon sisältyy erilaisia ryhmätoimintoja. Ryhmät, joihin kaikkien nuorten tulee osallistua, tuke-

vat nuorten ryhmäytymistä ja samalla kiinnittymistä aikuisiin. Muita ryhmätilanteita ovat esimerkiksi yhteiset ruokailut ja pelihetket. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Toiminnallisuus korostuu esimerkiksi retkien kautta. Jokaisen Etappijakson aikana pyritään järjestämään kaksi yhteistä retkeä lasten kanssa Etapin ulkopuolelle. Retkien tarkoituksena on luoda lapsille uusia kokemuksia, joiden avulla itsetunto ja itsetuntemus vahvistuvat. Uudet kokemukset auttavat lapsia tunnistamaan omia tunteitaan ja tutustumaan itseensä paremmin aikuisten samalla tukiessa tätä prosessia. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

3.4 Ryhmätoiminnot

Etapin strukturoitu päiväohjelma pitää sisällään ryhmiä joiden tarkoituksena on muun muassa antaa keinoja parempaan elämänhallintaan, luoda lapsille mahdollisuus saada uusia kokemuksia sekä auttaa kohtaamaan ahdistusta (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58). Ryhmien avulla lapset oppivat tunnistamaan tunteitaan ja myös hallitsemaan niitä. Tavoitteena on, että lapset saavat ryhmistä onnistumisen kokemuksia, jotka vaikuttavat positiivisesti itsetunnon kehittymiseen. Lasten samanaikainen tulo hoitajaksoille edistää ryhmien toimintaa, sillä jokainen nuori aloittaa ryhmän samaan aikaan. Seuraavaksi on esitelty kaikki Etapin erilaiset ryhmätoiminnot. (Etapin hoidon sisällön esittely 2010.)

Jokainen päivä alkaa aamuparkilla jossa käydään läpi päivän ohjelma, jaetaan lapsille päivän askareet sekä keskustellaan sen hetkisistä tunneista. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58).

Tietotorilla ulkopuolinen taho tai osaston henkilökunta järjestää lapsille ajankohtaisista teemoista esimerkiksi luennon, jonka pohjalta käydään keskustelua aiheesta. Tietotorilla voidaan keskustella muun muassa suuhygieniasta, päihteiden väärinkäytöstä tai jostakin ajankohtaisesta aiheesta. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Keskusteluryhmässä keskustellaan mieltä painavista aiheista ryhmässä. Tarkoituksena on purkaa omia tuntemuksia ja samalla harjoitella vuorovaikutustaitoja. Ryhmän toisena ohjaajana toimii psykologi. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Ateljeeryhmässä keskitytään kädentaitoihin yksin ja ryhmässä. Tarkoituksena on auttaa lapsia löytämään itsestään uusia voimavaroja ja ilmaisemaan omia tuntemuksiaan kuvallisin menetelmin. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Toisten kaa -ryhmässä keskitytään harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja erilaisten pelien ja leikkien avulla. Näiden avulla lapsi oppii tunnistamaan omia vahvuuksia ja heikkouksia sekä kehittämään niitä. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Sykeryhmässä perehdytään ahdistukseen, sen ilmenemiseen ja siihen kuinka ahdistuksen kanssa voi tulla toimeen. Ryhmässä lapsille luodaan mahdollisuus ahdistua turvallisessa ympäristössä ja samalla tarkkaillaan omaa sykettä sekä käyttäytymistä ahdistumista aiheuttavissa tilanteissa. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Hyvän olon -ryhmässä huomioidaan lapsen ikätasoa varhaisempi toiminnan taso. Lapselle tarjotaan mahdollisuus paikata varhaisessa vuorovaikutuksessa vaille jääneitä tarpeita kokemalla näitä symbolisesti uudelleen, esimerkiksi satuja kuuntelemalla. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Ruokaryhmässä perehdytään ruuan laittamiseen alusta lähtien. Lapset suunnittelevat yhdessä aikuisen kanssa ruuan ja käyvät kaupasta hakemassa siihen vaadittavat tarvikkeet. Ruoka valmistetaan yhdessä ja nautitaan tämän jälkeen kaikkien olijoiden kesken. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Etappi esittää -ryhmä on elokuvatuokio, jossa esitetään aikuisten valitsema elokuva. Elokuvan avulla voidaan tarkastella erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja keskustella niistä elokuvan päätyttyä. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

Jakson aikana järjestetään kaksi retkeä. Retket järjestetään pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ja ne voivat sisältää esimerkiksi liikuntaa ja yhteistä ruokailua. Tärkeintä retkissä on kuitenkin yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58.)

4 Elämänhallinta

Opinnäytetyömme teoreettisena näkökulmana on elämänhallinta. Elämänhallinta ja erilaiset puutokset elämänhallinnassa liittyvät usein keskeisesti kohderyhmämme eli lastensuojelun asiakkaiden elämään. Nämä lapset ovat nuoria aikuistumisen kynnyksellä. Tasapainoisen aikuisuuden, terveen itsetunnon ja hyvän itseluottamuksen kehitykselle on tärkeää usko mahdollisuuteen vaikuttaa ratkaisuillaan ja päätöksillään omaan elämäänsä (Keltikangas-Järvinen 2000: 33).

Sosiaalipedagogiikan keskeisenä ajatuksena voidaan pitää arjen erilaisten ongelmien alla kamppailevien ihmisten auttamista itseapuun ja ihmisarvoiseen elämään (Hämäläinen 2000: 16). Yksilölle rakennetaan sellainen elämänhallintakyky, joka luo edellytykset yksilön autonomialle sekä persoonalliselle ja sosiaaliselle integriteetille (Hämäläinen 2000: 21). Integriteetillä tarkoitetaan moraalista rehellisyyttä, uskollisuutta itseä eli omia periaatteitaan kohtaan (Riihinen 1996: 21). Sisäinen autonomia taas on irtautumista ulkoisesta säätelystä (Keltikangas-Järvinen 2000: 81). Jotta autonomia voidaan saavuttaa, tarvitsee yksilö sekä kapasiteettia eli kykyä tehdä rationaaleja valintoja, että oikeuden itsehallintaan (Riihinen 1996: 18).

Elämänhallinnalla tarkoitetaan yksilön uskoa siihen, että hän voi vaikuttaa asioihin ja muuttaa ympäröiviä olosuhteita itselleen suotuisammiksi (Keltikangas-Järvinen 2008: 255). Tärkeää on etenkin stressitilanteiden ja niistä tulkittujen uhkaavien ja vahingollisten kokemusten arviointi ja käsittely niin, että niiden aiheuttama ahdistuneisuus ei olisi liian voimakasta (Raitasalo 1995: 33). Erilaisista ihmisen sisäisistä tekijöistä voidaan puhua elämänhallinnan osa-alueina. Näitä ovat ihmisen minuus eli kokonaiskäsitys itsestään, itsetunto, psyykkiset puolustusmekanismit ja persoonallisuus (Raitasalo 1995: 69–70).

Teoriaosuuden viimeisessä osiossa olemme kuvailleet elämänhallinnan muodostumisen prosessin, josta ilmenee kuinka ihmisen elämänhallinta alkaa muodostua jo varhaisimmista vuorovaikutussuhteista. Ajatus sopii yhteen Naulakallion hoidollisen viitekehyksen kanssa, jonka mukaan varhaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuneet häiriöt ovat usein taustalla hoidettavien nuorten elämässä. Naulakalliossa toteutettavalla lastensuojelu-

työllä pyritään antamaan nuorille lapsuuden vuorovaikutushäiriöiden tilalle korjaavia ja korvaavia kokemuksia (Naulakallion hoitoyhteisön viitekehys 2002).

4.1 Sisäinen ja ulkoinen elämäntilanne

Elämäntilanne on kokonaisuus, jolla on sisäisiä ja ulkoisia edellytyksiä. Voidaan sanoa, että ihmisen ulkoisten olojen ja sisäisen rakenteen välinen vuorovaikutus muodostaa ihmisen elämäntilanteen. Elämäntilanne jaetaan usein ulkoiseen ja sisäiseen elämäntilanteeseen. (Riihinen 1996: 29.)

Sisäisellä elämäntilanteella viitataan kykyyn sopeutua elämässä eteen tuleviin erilaisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin. Ihmisen tulisi kyetä sopeutumaan ja sisällyttämään elämäänsä dramaattisiakin asioita riippumatta siitä mitä hänelle elämässä tapahtuu. (Riihinen 1996: 29.) Sisäisessä elämäntilanteessa päätöksien, ratkaisujen ja toiminnan lisäksi ihminen kykenee käsittelemään omia tunteitaan ja ohjaamaan reaktioitaan niin, että hän itse hallitsee tunteitaan eivätkä tunteet häntä. Tällöin ihmisen tunnetilat, mielialat ja reaktiot eivät ole välittömässä yhteydessä siihen mitä ympärillä tapahtuu, vaan hän itse ohjaa niitä. Hänen reaktionsa eivät ole suoraviivaisesti ulkoisten ärsykkeiden aiheuttamia, vaan hän kykenee antamaan tapahtumille omia tulkintojaan ja merkityksiään ja päättämään miten reagoi. (Keltikangas-Järvinen 2000: 80–81.)

Ulkoinen elämäntilanne on yksilön *tunne* siitä, että hänellä on mahdollisuudet ja resurssit itse vaikuttaa elämänsä olosuhteisiin (Aaltonen – Ojanen – Vihunen – Vilén 2003: 185). Keskeisiä ulkoisen elämäntilanteen tekijöitä ovat aineellisesti ja henkisesti turvattu asema, aineellinen vauraus ja taloudellinen asema. Ulkoinen elämäntilanne on edellä mainituin olosuhtein yksinkertaisimmillaan kykyä torjua haitallisia ulkoisia tekijöitä ja monimutkaisimmillaan kykyä toteuttaa elämälleen asettamia laajempia tavoitteita lähes katkeamattomina ketjuina. (Riihinen 1996: 29.)

Elämäntilanteen ulkoiset edellytykset ovat yhteiskunnallisesti määräytyviä ominaisuuksia, jotka luovat mahdollisuuksia ja rajoja yksilön toiminnalle. Sisäinen elämäntilanne taas on yksilön tahtoa ja valmiuksia toimia tavoitteellisesti hyvinvointinsa edistämiseksi. Yhdistämällä sisäisen ja ulkoisen elämäntilanteen taidot, luodaan edellytykset hyvän elämäntilanteen saavuttamiselle. Tavoitteiden luominen, asioille omistautuminen ja

kyky ponnistella asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi osoittavat vahvaa elämänhallintakykyä. (Aaltonen ym. 2003: 185.)

4.2 Nuoruus ja elämänhallinta

Koska kohderyhmänä tässä työssä ovat nuoret ja etenkin syrjäytyneet tai syrjäytymisuhan alla olevat nuoret, joilla on puutteita elämänhallintataidoissa, on oleellista pohtia elämänhallintaa tarkemmin nuoruuden näkökulmasta. Ajatellaan, että oppimalla uusia asioita, saavuttamalla uudenlaista elämäntaitoa ja motivoitumalla vastuuntuntoiseen ponnisteluun oman elämän suuntaamiseksi myönteisiä päämääriä kohti, on mahdollista, että nuori voi irrottautua syrjäytymiskierteestä (Hämäläinen 2000: 16).

Modernissa yhteiskunnassa puhutaan käsitteestä koulutusyhteiskunta, jossa yksilön sosiaalinen asema määräytyy pitkälti koulutuksen mukaan. Koulutus ja työelämään sijoittuminen ovat usein olennaisia tekijöitä nuoren elämässä. Heikosti koulutetulla henkilöllä on usein suuria vaikeuksia integroitua myös jatkossa työelämään ja työelämästä syrjäytyminen taas johtaa helposti syrjäytymiseen muillakin elämänalueilla. Modernissa yhteiskunnassa pidetäänkin yksinä tärkeimpinä sosiaalipoliittisina ja sosiaalipedagogisina tehtävinä nuorten työstä ja koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemistä ja syrjäytyneiden nuorten auttamista. Työstä ja koulutuksesta syrjäytyneiden nuorten ongelmia ovat usein heikko ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta. Nuori saattaa itse rakentaa itselleen syrjäytyneen nuoren identiteetin ja alkaa vastustaa järjestäytyntä yhteiskuntaa. Tällöin sisäinen elämänhallinta saattaa olla huonoa. Tunnusmerkkejä heikosta sisäisestä elämänhallinnasta nuorella ovat aloitekyvyttömyys, yleinen kiinnostumattomuus, irrallisuuden kokeminen, yhteiskunnan normeista piittaamattomuus, päihteiden väärinkäyttö ja jopa elämänhalun kadottaminen. Nuoren sisäistä elämänhallintaa voidaan pyrkiä parantamaan pedagogisen viitekehyksen avulla, tukemalla nuorta kokemaan omakohtainen kasvun ja oppimisen tie. (Hämäläinen 2000: 12–13.)

Nuoret, jotka kamppailevat integroitumisongelmien kanssa, kärsivät usein myös huonosta itsetunnosta (Hämäläinen 2000: 13). Nuoruuden yksi keskeinen tehtävä on terveen itsetunnon kehittäminen. Kielteinen käsitys itsestä voi johtaa epäonnistumisten kierteeseen ja huonoon itsetuntoon. Sisäiseen elämänhallintaan vaikuttaa keskeisesti itsetunto, sillä itseensä uskomisen on sisäisen elämänhallinnan lähtökohta. Sisäinen elämänhallinta käsittää kaikki ne tavat, joilla nuori luo elämänsä merkitystä ja sisältöä.

Nuorella välineitä merkitysten luomiseen ovat etenkin sosiaaliset suhteet, perhe ja harrastukset. Edellisten lisäksi koulu ja ympärillä olevat aikuiset korostuvat nuoren elämässä ja kaikista näistä nuoren on mahdollista saada voimavaroja pitää elämäänsä koossa. (Aaltonen ym. 2003: 185–186.) Nuoren itsetuntoa voidaan vahvistaa ohjaamalla nuorta tämän persoonallisuutta kehittäviin harrastuksiin, antamalla hänelle mahdollisuuksia positiivisiin oppimiskokemuksiin ja kannustamalla häntä vastuuntuntoiseen elämänsä suunnitteluun (Hämäläinen 2000: 3).

Ulkoiseen elämänhallintaan nuorella vaikuttaa tunne turvallisuudesta aineellisesti ja henkisesti. Nuorella ulkoista elämänhallintaa osoittaa kyky ohjalla omaa elämäänsä siten, ettei sen vaiheisiin pysty vaikuttamaan haitalliset ulkoiset, itsestä riippumattomat tekijät. Esimerkiksi ajokortin, koulutuksen ja oman asunnon hankkiminen ovat eräitä nuoren elämänhallinnan keskeisiä etappeja. Myös työelämään valmistautumisessa ja siihen sijoittumisessa on nuoruudessa usein keskeinen merkitys. (Aaltonen ym. 2003: 185.)

Nuoren terveys voidaan yleisesti nähdä toimeen tulemisen kokemuksena, mutta nuori voi suhtautua omaan terveyteensä eri tavalla kuin aikuinen. Esimerkiksi nautintoaineiden käyttö voi merkitä sosiaalista hyväksymistä ja sitä kautta kasvattaa nuoren itsetuntoa, eikä niinkään huolestuta nuorta terveydellisesti. Kuitenkin nuoren elämänhallintaan vaikuttaa usein tunne omasta hyvinvoinnista ja terveydestä ja nuoren käyttäytyminen on sidoksissa aina kulloisenkin kehitysvaiheen tarpeisiin. Murrosikä, seksuaalisuus ja itsenäistyminen ovat merkittäviä tekijöitä nuoren hyvinvoinnin kannalta. Näihin aiheisiin liittyvien kokemusten ja pohdintojen perusteella nuori kehittää itselleen omaa identiteettiä, jota käyttää esimerkiksi tulevaisuutensa suunnittelussa. Tulevaisuuden suunnittelu, tavoitteiden laatiminen ja niiden toteutumista kohti orientoituminen ja toimiminen ovat selviä elämänhallinnan merkkejä. (Aaltonen ym. 2003: 186–187.)

4.3 Elämänhallinnan muodostumisen prosessi

Elämänhallinnan muodostuminen on prosessi, joka vie aikaa. Kiintymyssuhdeteoriassa ajatellaan, että varhaisen kiintymyssuhteen luominen toiseen ihmiseen on koko ihmisluonnon peruskomponentti. Varhainen kiintymyssuhde vaikuttaa keskeisesti ihmisen koko loppuelämään ja se selittää emotionaalisen kehityksen lisäksi älyllistä ja sosiaalista kehitystä (Keltikangas-Järvinen 2000: 286). Elämänhallinnan muodostuminen alkaa

näin jo vauvaiässä, kun vauva saa vuorovaikutukseen liittyviä kokemuksia. Varhaisin merkki on vauvan kokemus siitä, että hän voi itkullaan vaikuttaa siihen mitä hänelle seuraavaksi tapahtuu. Havainto omasta vaikuttamisen mahdollisuudesta tuo varhaisessa vaiheessa jo selvyyttä muuhun kaaokseen. Vauva myös kokee hallitsevansa tapahtuvia asioita, sillä aikuisen reaktiolla itkuun vauvan paha mieli voi poistua. Vauvan kokemusta hallitsemisesta kutsutaan lapsuuden omnipotenssiksi. Lapsuuden omnipotenssi on lapsen suoja ja välttämätön kehitysvaihe lapsuudessa. Jos vauvan itkuun ei vastata lainkaan tai siihen vastataan jatkuvasti väärällä ajoituksella, ei luoda pohjaa hyvälle elämönhallinnalle. (Keltikangas-Järvinen 2008: 258–259.)

Seuraavaksi lapsi alkaa havaita asioita realistisemmin: yli kaksivuotias kokee, että hän voi vaikuttaa asioihin ja saada onnistumisen kokemuksia omalla toiminnallaan. Onnistumiset kehittävät elämönhallintaa. Jo pientä lasta autetaan ymmärtämään syy-seuraussuhteita. Myöhemmin ymmärrys kehittyy ja tarkentuu ja ymmärretään syy-seuraussuhteet omien tekojen ja lopullisen lopputuloksen välillä. Elämönhallintaa tavallaan ”opetetaan”. On tärkeää myös opettaa kontrollia ja rajojen asettamista. Lasten välillä on synnynnäisiäkin eroja, eikä kaikki ole seurausta kasvatuksesta. Elämönhallinta voidaan saavuttaa yksilöllisistä eroista riippuen eri vaiheissa elämää. (Keltikangas-Järvinen 2008: 260–262.)

Lapsuuden omnipotenssivaiheen ja realistisen havainnointivaiheen jälkeen keskitytään sisäisen autonomian rakentamiseen. Sisäisen autonomian omaava ihminen kykenee ohjaamaan omaa käytöstään kypsällä ja sosiaalisen yhteisön hyväksymällä tavalla. Hän pystyy myös säätelemään reaktioitaan ja esimerkiksi valitsemaan mihin ärsykkeeseen reagoi ja milloin. On tärkeää kyetä antamaan tapahtumille omia tulkintoja ja merkityksiä. (Keltikangas-Järvinen 2008: 262–263.) Autonomialla viitataan siihen, että sen lisäksi, että henkilöllä on kapasiteettia ja oikeus itsehallintaan, täytyy hänellä olla myös edellytyksiä eteenpäin vievään toimintaan (Riihinen 1996: 18). Autonomian myötä esimerkiksi epäonnistuminen saa mielessä uuden tulkinnan. Kyky tehdä kompromisseja ja löytää tyydytys sovittujen sääntöjen välillä ovat myös keskeisiä hallinnan tunteita. (Keltikangas-Järvinen 2008: 262–263.) Puhutaan itseidentiteetin tärkeästä asemasta autonomiassa, eli kyvystä alistaa mielipiteensä ja tottumuksensa rationaalisesti tarkastelun alle (Riihinen 1996: 18–19).

Kaikissa edellä mainituissa elämänhallinnan muodostumisen vaiheissa on tärkeää muistaa, että kasvatettavan temperamentti vaikuttaa elämänhallinnan muodostumiseen. Temperamentti asettaa yksilöstä riippuen erilaisia haasteita kasvattajalle. (Keltikangas-Järvinen 2008: 264.) Temperamentti tarkoittaa synnynnäisiä, ajasta ja tilanteesta riippumattomia pysyviä eroja käyttäytymisessä ja reaktioissa eri ihmisten välillä. Temperamenttia ovat ihmisten yksilölliset erot tavoissa, joilla he käyttäytyvät ja toimivat. Erilaiset temperamenttipiirteet johtuvat jokaisen ihmisen erilaisesta biologiasta ja perimästä ja voivat luoda kasvattajalle erityistä huomiota vaativia tilanteita. Tällaisia temperamenttipiirteitä ovat muun muassa sopeutumiskyky, keskittymiskyky, mielialat, kärsivällisyys, levottomuus, ujous ja rohkeus. Kasvatuksen tuloksena synnynnäisestä temperamentista muodostuu ihmisen persoonallisuus. (Keltikangas-Järvinen 2000: 71–72.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Olimme yhteydessä Naulakallion hoito- ja kasvatuskotien erityisen huolenpidon osasto Etappiin keväällä 2011, koska olimme kiinnostuneita tekemään opinnäytetyön kyseiseen paikkaan. Etapin henkilökunta osoitti kiinnostuksensa yhteistyötä kohtaan ja lähdimme ideoimaan aihetta yhdessä vastaavan hoitajan Jaana Haapamäen ja hoitajan Mika Honkalammen kanssa jo heti keväällä. Heidän kanssaan keskustelimme kaksi kertaa Etapin toiveista ja rajauksista opinnäytetyöhömme. Sovimme myös aikataulun ja muita käytännön tapahtumia, esimerkiksi meidän pitämiemme tietotorien sisällön ja ajankohdat. Lisäksi kävimme kesällä 2011 esittelemässä opinnäytetyömme aiheen Etapin henkilökunnalle, jotta työyhteisöllä oli tieto opinnäytetyöstämme. Pidimme tätä tärkeänä, jotta hoitajat pystyivät tarpeen mukaan selventämään nuorille opinnäytetyöhön liittyviä asioita.

5.1 Nuoriin tutustuminen tietotorilla

Aikataulun varmistuttua kävimme tapaamassa jokaisen jakson alkupuolella nuoria Etapin tietotorin yhteydessä. Tietotori on yksi Etapin ryhmätoimintatuokio, jossa esitellään erilaisia järjestöjä tai muuta nuorten elämään liittyvää toimintaa (Lastensuojelun työmenetelmiä 2007: 58). Järjestimme tietotorilla esityksen peruskoulun jälkeisestä opintopolusta eli siitä mitä kaikkea on mahdollisuus opiskella peruskoulun jälkeen ja miten koulutuksiin voi hakeutua. Esittelimme muun muassa 10-luokan, ammattistartin, työpa-jatoiminnan, ammattikoulut, ammatillisen erityisopetuksen, oppisopimuskoulutuksen ja

lukion. Lisäksi jaoimme nuorille esityksen yhteydessä erilaisia infolehtisiä kyseisistä koulutusmahdollisuuksista.

Nuorten työttömyys on ollut suomalaisen yhteiskunnan vaikeimpia ja laajimpia sosiaalisia ongelmia. Nuorten työstä ja koulutuksesta syrjäytymisellä on suora tai välillinen yhteys moniin muihinkin sosiaalisiin ongelmiin nuoren elämässä. Syrjäytyneitä ja syrjäytymisuhan alla eläviä nuoria pitää auttaa integroitumaan yhteiskuntaan tarjoamalla heille integroitumista edistävää mielekästä tekemistä, joka puolestaan tukee heidän itsenäistymistään ja kehittymistä vastuun kantaan omasta elämästään. Tavanomaisesta koulutuksesta syrjäytyneille tulisi kehittää vaihtoehtoisia koulutusväyliä, joissa otetaan huomioon nuorten yksilölliset tarpeet. (Hämäläinen 2000: 11–12). Vaihtoehtoisia koulutusväyliä on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä olemassa nykypäivänä useita erilaisia ja halusimmekin esitellä erityisesti näitä tietotorilla, jotta Etapin nuoret saisivat tietoa erilaisista olemassa olevista vaihtoehdoista. Samalla käsitelimme yhtä teoriallemme oleellista näkökulmaa, elämänhallintaan vaikuttavaa koulutuksesta syrjäytymistä.

Esityksen tarkoituksena oli informaation välittämisen lisäksi tutustua nuoriin ja näin madaltaa heidän kynnystään osallistua haastatteluun. Koulutukseen liittyvää keskustelua syntyi hyvin nuorten ja meidän välille ja aihe herätti heissä paljon ajatuksia, välillä myös selvää vastarintaa. Nuorilla saattoi olla kokemuksia joistakin koulutusmuodoista tai heitä saattoi kiinnostaa tietää enemmän tietyistä opiskelumahdollisuuksista. Tietotorin yhteydessä kävimme nuorten kanssa keskustelua opinnäytetyöstämme ja kysyimme heidän mahdollista osallistumistaan haastatteluun.

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimuksen lopullinen aihe syntyy usein monien neuvottelu- ja harkintavaiheiden jälkeen (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2004: 60). Sen lisäksi, että tapasimme Etapin henkilökuntaa, pohdimme myös työparina millaisen aiheen valitsemme ja kuinka sitä lähestymme. Valittuamme aiheen lähdimme määrittelemään tutkimusongelmaa. Pohdinnoissa meitä auttoivat opinnäytetyötä ohjaavat opettajat. Tutkimusongelmaksi muodostui tutkia nuorten kokemuksia Etappihoidon vaikutuksesta heidän elämänhallintaansa. Halusimme selvittää miten nuoret ovat kokeneet Etapissa olon ja näkevätkö he muutoksia omassa elämänhallinnassaan. Nuorilla oli haastatteluissa myös mahdollisuus ilmaista kehitysideoitaan Etapin toiminnan kehittämiseksi.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Työmme on kvalitatiivinen eli laadullinen opinnäytetyö. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista ja tarinoista enemmän kuin tilastoista. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu käyttäytymisen merkityksen ja sen kontekstin selvittämiseen. Se tuo esille tutkittavien havainnot tilanteista ja antaa mahdollisuuden menneisyyden ja kehityksen tarkastelemiseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmillä saadaan selville tutkittavien oma näkökulma ja voidaan antaa heille mahdollisuus tuoda oma ääni kuuluviin. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 27–28.)

Tutkimusongelman perusteella määritellään se, mitä menetelmää tutkimuksessa käytetään (Hirsjärvi – Hurme 2009: 27). Tutkimme nuorten kokemuksia, tunteita ja käsityksiä liittyen Etappiin ja heidän elämänhallintaansa. Opinnäytetyössämme tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua, koska juuri teemahaastattelun avulla on mahdollisuus saada kuva haastateltavan elämysmaailmasta ja ajatuksista, kun haastateltava saa kertoa omin sanoin kokemuksistaan (Hirsjärvi – Hurme 2009: 41). Teemahaastattelun avulla voidaan myös motivoida haastateltavaa ja menetelmänä se on joustavampi kuin esimerkiksi lomakehaastattelu. Haastattelijalla on esimerkiksi mahdollisuus säädellä aiheiden järjestystä ja haastateltavalta voidaan saada kuvaavia esimerkkejä eli oikeita tarinoita. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 41.)

Suoritimme teemahaastattelut yksilöhaastatteluina. Hirsjärvi ja Hurme (2009: 48) määrittelevät teemahaastattelun puolistrukturoiduksi haastatteluksi eli lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuodoksi. Teemahaastattelu on kuitenkin lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Kun monissa haastattelu-muodoissa edetään sanatarkasti ja hyvin strukturoidusti, niin teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemojen kautta haastattelemalla tutkija vapautuu vahvasta tutkijan asemasta ja näin antaa enemmän tilaa haastateltavalle tulla kuuluksi. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 48–49.)

Teemahaastatteluun tulevat teemat alkavat hahmottua, kun perehdytään aiheen teoreettiseen taustaan (Hirsjärvi – Hurme 2009: 66). Valitsimme tutkimukselle sopivan teoreettisen viitekehyksen, elämänhallinnan. Tutustuimme teoriaan syksyn 2011 aikana, jonka pohjalta laadimme myös teemahaastattelun rungon ennen varsinaisia haas-

tatteluita. Ennen haastatteluita huomasimme, että alustavasti laadittu haastattelurunko ei ollutkaan tutkimuskysymyksellemme tarpeeksi kattava, jonka vuoksi laadimme uuden haastattelurungon. Apuna uuden haastattelurungon laatimisessa käytimme Etapin lähtöhaastattelun teemoja yhdessä teorian kanssa (Liite 3). Lähtöhaastattelu tehdään jokaiselle nuorelle jakson lopussa. Lähtöhaastattelun materiaalin saimme käyttöömmme Etapilta. Lopullisen teemahaastattelumme teemat muodostuivat siis sekä Etapin lähtöhaastattelusta, että työmme teoreettisesta viitekehyksestä elämönhallinnasta (Liite 3). Lähtöhaastattelun teemat on alun perin muodostettu Etapin hoidon sisällön eri osa-alueista (Etapin hoidon sisällön esittely 2010). Teemat sopivat myös haastatteluamme, koska sen lisäksi, että ne ovat keskeisiä Etapin hoidon osa-alueita, ne myös ovat olennaisia osa-alueita elämönhallinnan muodostumisessa.

Haastattelurunko laaditaan teema-aluerunkona, joka toimii haastattelutilanteessa haastattelijan muistilistana (Hirsjärvi – Hurme 2009: 66). Haastattelurunkomme pääteemoiksi muotoutuivat aiheet: Etapin merkitys, Etapin arki, toiminnallisuus ja yhteisöllisyys, ihmissuhteet ja vuorovaikutus sekä nykyhetki ja oma tulevaisuus (Lähtöhaastattelu). Teemojen avulla ajattelimme voivamme selvittää kokemuksia Etapistä ja elämönhallinnasta, koska teemat pitävät sisällään mahdollisuuden erilaisten elämönhallinnan osa-alueiden käsittelyyn. Teemojen alle laadimme tukisanoja ja lauseita joiden avulla pyrimme varmistamaan, että jokainen teema tulee käytyä tarpeeksi huolellisesti läpi ja apukysymysten avulla liitimme ne myös tarkemmin elämönhallintaan. Valitsemiemme aiheiden avulla pyrimme käymään läpi kaikki Etappiin olennaisesti kuuluvat osa-alueet ja näin löytämään erilaisia tekijöitä Etapistä, jotka ovat vaikuttaneet nuorten mahdollisesti muuttuneeseen elämönhallinnan tunteeseen. Teemahaastattelun tavoin jätimme kuitenkin tilaa teemojen synnyttämien keskusteluiden vapaampaan etenemiseen.

5.3 Haastatteluiden toteutus

Ennen haastatteluiden toteuttamista saimme Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta tutkimusluvan opinnäytetyöhömmme. Keräsimme nuorilta kirjalliset luvat haastatteluihin osallistumiseen Etapissa pitämämme tietotorin yhteydessä (Liite 1). Etapin henkilökunta auttoi meitä keräämällä luvat myös haastatteluun suostuneiden nuorten huoltajilta erilaisissa huoltajien tapaamisissa (Liite 2). Halusimme pyytää luvat myös huoltajilta avoimuuden ja eettisyyden vuoksi.

Yhdessä työelämän yhteyshenkilöiden kanssa päätimme, että haastattelut suoritetaan noin kuukausi Etappijakson päättymisen jälkeen. Kuukaudessa nuorella on ollut aikaa pohtia kokemuksiaan Etapissa ja hän saattaa kyetä näkemään muutoksia omassa elämänhallinnassaan. Toisaalta jakson päättymisestä on kulunut tarpeeksi lyhyt aika, jotta nuori yhä muistaa tapahtumat. Tarkoituksenamme oli yrittää saada haastatteluun nuoria kolmelta syksyn 2011 hoitajaksoilta. Tavoitteenamme oli saada haastateltua 4–6 nuorta. Haastatteluun alustavasti suostui yhdeksän nuorta. Haastatteluista toteutui loppujen lopuksi viisi. Haastateltavista kolme oli poikia ja kaksi tyttöä. Iältään he olivat 13–15-vuotiaita. Emme pitäneet sukupuolta tai ikää oleellisina asioina tutkimuskysymyksemme kannalta, koska tärkeämpää oli nuoria yhdistävä Etapin asiakkuus. Osa haastatteluista ei toteutunut erinäisistä syistä, kuten tavoittamattomuuden vuoksi. Tarkoituksenamme oli haastatella nuoria siten, että molemmat haastattelijat ovat paikalla. Huomasimme kuitenkin, että järkevämpää oli suorittaa haastattelut yksin käytännön toimivuuden eli esimerkiksi aikataulutuksen takia.

Haastattelut suoritimme erilaisissa paikoissa. Valitsimme paikat aina yhdessä haastateltavan nuoren kanssa tilanteen mukaan. Koska teemahaastattelu edellyttää hyvää kontaktia haastateltavaan, tulee myös haastattelupaikan olla rauhallinen ja haastateltavalle turvallinen (Hirsjärvi – Hurme 2009: 74). Kaksi haastattelua teimme puhelimitse pitkien välimatkojen takia. Koemme, että oli tärkeää suorittaa puhelinhaastattelut, koska kyseiset nuoret olivat jo tietotorin yhteydessä halukkaita osallistumaan haastatteluihin. Näin annoimme myös heille mahdollisuuden tulla kuulluksi. Kiitokseksi haastatteluista annoimme jokaiselle haastatteluun osallistuneelle nuorelle elokuvalipun, josta olimme maininneet aiheen esittelyn yhteydessä. Haastattelut suoritettiin tammikuuhun 2012 mennessä ja jokainen haastattelu nauhoitettiin nuorten suostumuksella.

5.4 Aineiston analyysi

Analysoimalla laadullinen aineisto saadaan siihen selkeyttä ja tuodaan esiin uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analysoinnin avulla pyritään tiivistämään hajanainen aineisto informaatiopitoiseen aineistoon. Tarkoituksena ei ole poistaa aineistosta turhia asioita vaan tuoda esiin kaikki tärkeimmät ja tutkimuskysymykseen liittyvät tekijät. (Eskola – Suoranta 2008: 137.)

Toteutettuumme haastattelut, siirryimme kohti aineiston analysointia. Ensin haastattelut purettiin litteroimalla tekstimuotoon. Litteroinnilla tarkoitetaan sanasanaksi puhtaaksikirjoitusta, joka on usein työlästä ja aikaa vievää (Hirsjärvi – Hurme 2009: 139–140). Analyysimenetelmänä käytimme teemoittelua. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan esiin vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Teemoittelua käytetään yleensä silloin, kun halutaan saada vastaus jonkin käytännön ongelman ratkaisemiseen. (Eskola – Suoranta 2008: 137). Vaikka tutkimuskysymyksemme ei ole käytännön ongelma, teemoittelu oli sopivin analyysimenetelmä, koska keräsimme aineiston teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelulla kerättyä aineistoa on hyvä lähteä purkamaan teemahaastattelurungon teemojen kautta, koska teemahaastattelurungon koamisessa on käytetty teoriaa ja haastattelurungon avulla aineistosta voidaan seuloa sellaisia kohtia, jotka kuvailevat kysytyjä asioita (Eskola – Suoranta 2008: 152). Lähdimme analysoimaan aineistoa haastattelussa olevien teemojen avulla. Poimimme aineistosta teemoihin liittyvät ilmiöt, jolloin tiivistimme aineistoa faktapitoiseksi. Käytimme teemojen erottelussa värikoodeja, jotta eri teemoihin liittyvät ilmiöt olisi helpompi yhdistää. Luimme aineiston ensin useaan otteeseen läpi, jotta siellä esiintyvät tarinat ja ilmiöt tulisivat meille tutuimmiksi ennen varsinaista teemoittelua.

6 Tulokset

Tähän osioon olemme koonneet tulokset eli analysoinnissa nostetut erilaiset ilmiöt. Olemme jaotelleet alaotsikot myös teemahaastattelussa käyttämiemme teemojen mukaan. Haastatteluissa havaitsimme, että esiin nousi useita palautteita Etapin toiminnasta, jonka vuoksi lisäsimme yhdeksi teemaksi tuloksiin nuorten kehittämisideat.

6.1 Etapin merkitys

Teemahaastatteluiden ensimmäinen teema-alue oli Etapin merkitys. Kysyimme nuorilta kuulumisia ja päällimmäisiä ajatuksia Etapistä. Kaikki nuoret muistelivat Etappijaksoaan enimmäkseen hyvillä mielin.

Nuoret kertoivat, että koska vasta kuukausi oli kulunut Etappijakson päättymisestä, oli vielä vaikeaa nähdä millainen on sen kokonaisvaikutus omaan elämään. Kaikki haastateltavat kokivat, että Etappijaksosta oli heille jotain hyötyä. Osa nuorista osasi selkeästi kertoa mikä asia Etapissa hyödytti heitä, kun taas osalle hyödyn löytäminen oli haasta-

vampaa. Nuoret olivat havainneet itsessään muutoksen, kun he vertasivat aikaa ennen Etappia sen jälkeiseen aikaan. Esimerkiksi hatkaamisen eli karkailun väheneminen nousi useaa nuorta yhdistäväksi tekijäksi. Joillakin myös päihteidenkäyttö väheni.

Mä oon ottanu ihan sikan hatkoi, ni nyt mä en oo ees ajatellu sillee et mä voisin ottaa hatkat. Et mä oon tullu pari kertaa myöhässä, mut mä oon aina ilmottanu et nyt mä tuun myöhässä et.. (Nuori 4.)

Eka ku mä en ollu lähteny Etappiin, sit mun teki mieli hatkata, mut ku mä tulin sieltä ni ei tee enää mieli hatkata. Sit on halunnu alkaa niinku käyttäytyy. (Nuori 1.)

Etappi oli vaikuttanut nuorten koulukäyntiin. Eräs nuori koki, että Etapissa käyty henkilökohtainen kouluopetus auttoi siirtymistä takaisin normaaliin opetukseen. Kuitenkin muutaman nuoren mielestä Etapilla oli negatiivinen vaikutus koulunkäyntiin, koska Etappijakson aikana normaali koulunkäynti pysähtyi noin kuukauden ajaksi. Koulun takaisin meneminen pitkän tauon jälkeen saattoi pelottaa. Enempi koulunkäynti Etapissa olisi helpottanut paluuta takaisin normaalin koulunkäynnin pariin.

Sit mä olin ollu kolme viikkoa jo pois koulusta ja sit mä jouduin viel Etappii ja mä olin siit vielä sen viis viikkoo vai neljä viikkoo. Sit se oli... Se oli vähän sillee tosi pelottavaa mennä takas kouluu, ku sinne oli tullu yks uus eiku kaks uutta tyttöä. (Nuori 4.)

Mul tuli vaan kuukauden tauko tohon koulun alkamiseen, et se vaan hidasti et mul ois alkanu koulu kuukaut aikasemmin. (Nuori 3.)

Usean nuoren mielestä merkittävin asia Etapissa oli se, että oli omaa aikaa, koska Etapissa pystyi rauhoittumaan ja miettimään mikä on itselle parasta. Nuorilla oli aikaa miettiä omaa käyttäytymistään ja muutama havaitsi käytöksessään muutoksia vaativia kohtia.

No tietenki, ku sillee oli rauhaa miettii, et ei ollu mikää kiire jonnekki ulos ja sillee. Se oli vähän niinku pakko tai sillee, et ei ollu mitää mahdollisuut ku vaa ajatella mikä oli itellensä paras, parhaaks ja tälle. Joo. Miettii omaa parasta. (Nuori 2.)

No oli siel joitaki sellasii mitkä niinku välähti silleen mielessä et mä oon niinku tehny jotain tollasta aikasemmin. Jääny miettii sitä ja miettiny sitä mitä ois pitäny tehdä toisin ja näin. (Nuori 5.)

Useampi nuori toi esille sen, että heidän hoitajaksonsa sattui juuri oikeaan kohtaan heidän elämäntilanteensa kannalta. Päihteidenkäyttö olisi saattanut lisääntyä entisestään ja mahdollisesti riistäytyä käsistä.

Et kyl se on niinku parempi, ku et jos mä en ois menny sinne ni tota, kyl se ois varmaa menny vähän pahempaan suuntaan. Sit ois varmaa tullu muut huumeet esille ja tämmöst. Huonompaan suuntaan ois varmaan menny. (Nuori 2.)

...mut sit mä aloin vaa mieltii et kui huonosti mul on oikeesti menny et, et, et niinku mä en pääse täältä pois. Niinku tommosen asian takia, et niinku mul on oikeesti menny niin huonosti et..Ja sit mä vaa aloin mieltii et, et mut on nyt laitettu tänne sen takii et mä voin niinku ajatella itteeni. Et mä haluun nyt käyttää tän ajan oikeesti et ei se katoo minnekkää sieltä. (Nuori 4.)

Eräs nuorista oli myös huomionut, että hänelle oli valittu juuri sellaiset omahoitajat, jotka sopivat hänelle ja tukivat häntä parhaiten. Hän näki, että kaikki omahoitajat on huolellisesti jaettu sopivien yhdistelmien perusteella.

6.2 Etapin arki

Toisena teema-alueena haastatteluissa oli Etapin arki ja siihen liittyvät tekijät. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi säännöt, päivärytmi, arkirutiinit, liikkumisvapauden ja kaveri-kontaktien rajoittaminen ja vierailijat. Nuorten mielestä arki Etapissa ei ollut tylsää, koska oli niin paljon ohjattuja ryhmiä ja tekemistä. Toisaalta oli myös omaa aikaa, jolloin nuoret pohtivat itseään ja elämäänsä. Nuoret pitivät Etapin sääntöjä selkeinä ja pääosin hyödyllisinä. Etapin alkuvaiheessa nuoret ihmettelivät tiukkoja sääntöjä, mutta alun vastahakoisuuden jälkeen alettiin ymmärtää niiden merkitys. Nuorten mielestä säännöt ja toistuva päivärytmi toimivat yhdessä hyvin ja loivat arkeen selkeyttä ja rutiininomaisuutta. Selkeyden vuoksi sääntöjä oli helppo noudattaa. Arjen toistuva rytmitys myös takasi hyvän hygienian ja itsestä huolehtimisen ylläpitämisen. Tätä pidettiin hyvänä asiana. Toisaalta eräästä nuoresta tuntui, että Etapin aikuiset määrällivät liikaa. Erään nuoren mielestä yleisten käytöstapojen harjoittamisen tarkoituksena oli oppia huomioimaan myös muut ihmiset.

...aluks vähän ketutti sillee, et öö, et miks pitää lähtee näin aikasin huoneeseen, et mä en haluu, alko pient uhmaamista, mut sit kummiski huomaa et ei siin oo mitää järkee uhmaa, ku siin on se sama tulos. Menee vaa omas tahdissa ni ei tuu mitää häslinkii. Sit kaikki pystyy ottaa ihan rauhallisesti. (Nuori 2.)

No oli se.. no se oli alus silleen aika.. Niinku mieltii et pitääks oikeesti noita kuunnella ja mennä ja aukoo pannuu vai tehä niinku pitää. (Nuori 5.)

Nuorten mielestä oli hyvä, että elämän perustaitoja ja kotitöitä harjoiteltiin ja vastuut niistä jaettiin päivittäin. Verrattaessa haastatteluhetkeä aikaan ennen Etappijaksoa, nuorista suurin osa tunnisti selkeän muutoksen kotiaskareiden itsenäisessä hoitamisessa. He näkivät elämänhallintataitojen harjoittamisen hyödyttävän tulevaisuuden itsenäistymisessä. Etenkin ruoanlaitto nähtiin miellyttävänä ja hyödyllisenä kotiaskareena.

Sit siel oli silleen et sänky pitää olla pedattu tai tulee joku lisätyö ja silleen ni.. Sit se oli kans mun mielestä hyvä koska emmä niinku kotona oo ikinä pedannu mun sänky mut nyt mä kotona aina jos mä vaan kerkeen (Nuori 4).

No ne kuuluu perusrutiineihin, et kyl mun kummiski sit ku asuu omas elämäs ni sit ainaki osaa niinku suhtautuu et mitä pitää tehdä ja tälle. Et se on niinku ihan hyvää harjotusta muutenki. (Nuori 2.)

Nuoret osasivat nähdä liikkumisvapauden ja kaverikontaktien rajoittamisen hyödyllisyyden. Nuorten mielestä Etapin ulkopuolisessa elämässä olisi saattanut tulla houkutus sellaisiin asioihin osallistumiseen, joista olisi voinut olla heille haittaa. Tällaisista houkutuksista olisi saattanut olla vaikea kieltäytyä. Etapissa näitä ei tarvinnut miettiä lainkaan.

Oli siit silleen niinku hyötty et ei päässy niinku silleen pitää kontaktii siihen samaan elämään mitä silloin oli (Nuori 5).

Nuorten mielestä oli mukavaa, että ystävien ja läheisten vieraileminen Etapissa oli kuitenkin mahdollista. Vierailuista nuori sai voimaa ja motivaatiota käyttäytyä hyvin Etappijakson loppuun saakka.

Siit mä sain taas vähän voimaa. Et et kuitenki.. et ei.. ei tää kestä ikuisesti et jos mä hoidan tän hyvin, ni sit mä pääsen kotiin ja sit mä voin olla niinku taas vapaa tai silleen (Nuori 4.)

Etapin arjen koettiin olevan tarpeeksi järjestelmällinen. Viikko-ohjelma piti sisällään paljon tekemistä, mutta myös aikaa mietiskelylle oli paljon.

6.3 Toiminnallisuus ja yhteisöllisyys

Nuoret kertoivat haastatteluissa, että jotkin ryhmät olivat mukavia ja niissä oli hyvä olla. Ruokaryhmä, ateljeeryhmä ja toisten kaa -ryhmä olivat nuorille mieluisimpia. Eräs

nuori nautti käsillä tekemisestä ja kyseisissä ryhmissä pääsi tekemään omilla käsillä erilaisia asioita. Nuorten mielestä Etapissa oli myös ryhmiä jotka olivat epämiellyttäviä ja niissä saattoi ruveta ahdistamaan. Tällaisia ryhmiä olivat esimerkiksi keskustelu- ja sykeryhmä. Kaikki nuoret eivät osanneet kertoa miten jokin tietty ryhmä olisi heitä konkreettisesti hyödyttänyt, mutta he kuitenkin kokivat, että ryhmistä oli ollut jotain hyötyä. Eräs nuori kertoi, että hän sai tietotoriryhmästä apua tulevaisuuden ammatinvalintaan ja toisten kaa -ryhmässä pelattavien pelien avulla logiikka parani. Nuorten mukaan ryhmien avulla pystyi purkamaan tunteita, mutta oli vaikeaa eritellä, mitkä tekijät ryhmissä auttoivat tunteiden purkamisessa. Yksi nuori kertoi, että hän on oppinut ajattelemaan myös muita ihmisiä ja sietää häneen kohdistettua negatiivista palautetta paremmin kuin ennen Etappia.

Sit niinku loppujen lopuks sit kai se niinku autto purkaa niit tunteita mitä piti sisällä ja näin. (...) Yks tilanne oli melkeen heti tossa Etappijakson jälkeen, ku mulle ruvettiin valittaa siitä, ku mä niinku oon jättäny, en oo siivonnu huonetta ja sit rupes vähän nousee ja rupesin huutaa niille ja sit mä lähin. Loppujen lopuks kävelin pois siitä tilanteesta. (Nuori 5.)

Mä pystyn ottaa nykyään kaikki kriittiset, semmoset negatiiviset, vähän niinku palautteet, niinku vastaan ja kans niinku positiivista palautetta vastaan. Et mul ei niinku, et mä pystyn niinku kuuntelee kans pahojaki asioita, jos on niinku huonoo kuunneltavaa. (Nuori 2.)

Useamman nuoren mielestä oli vielä liian aikaista sanoa onko ryhmistä ollut heille hyötyä. He arvelivat kuitenkin, että myöhemmässä elämänvaiheessa Etapin tapahtumiin voi palata ja muistella oppimiaan asioita.

..kyl niit tulee jossai vaihees hoksaa et oho täs me käytii nää läpi, tiedänki jotaki niistä asioista ja... (Nuori 2).

Yhteisöllisyyteen liittyen keskustelimme vertaistuesta ja muiden nuorten vaikutuksesta omaan jaksoon. Jotkut haastateltavat kertoivat, että vertaistuki ryhmissä ja muutenkin jaksolla auttoivat jaksamaan. Muiden esimerkin avulla tai kuuntelemalla toisten tarinoita saattoi alkaa miettimään myös omaa elämäänsä. Oman elämäntilanteen vertaaminen toisiin nuoriin auttoi hahmottamaan omaa tilannetta ja näkemään kehitystä omassa toiminnassa. Toisaalta joidenkin nuorten erityiskohtelu laski omaa motivaatiota osallistua ryhmiin ja toisten nuorten sen hetkinen huono mieli saattoi tarttua myös muihin. Eräs nuori kertoi, että hän koki hyvänä asiana sen, että muut jaksolla olevat nuoret

eivät tienneet hänestä etukäteen mitään. Se helpotti olemaan oma itsensä. Jakson aikana oppi myös paljon erilaisista ihmisistä.

Jotenki aatteli ettei oo se ainut kuka joutuu siel olee tai saa olla tai miten se nyt menikään. Mut silleen niinku et se oli niinku kiva ku ties et ne kaikki muutki on siin samas tilantees. Et ei nekään tykkää siel olla ja silleen.. (Nuori 4.)

Varmaa myös tota, et jos mont tyyppii on pahal pääl ni sit, jos yks ois hyvä alus ni voi se loppu ryhmäs olla vähän vittuuntunu sekä. (Nuori 2).

Ryhmämuotoiset toiminnot olivat nuorten mielestä hyvin mukautettu jakson sisältöön. Heidän mielestään osa ryhmistä oli hyödyllisempiä kuin toiset.

6.4 Ihmissuhteet ja vuorovaikutus

Nuoret kertoivat, että keskustelut hoitajien kanssa olivat pääpiirteittäin mukavia ja hyödyllisiä. Keskusteluissa pystyi käsittelemään tärkeitä asioita ja pohtimaan yhdessä hoitajan kanssa omaa elämää. Usein keskusteleminen hoitajan kanssa oli mukavaa. Yksi nuori kuitenkin kuvaili joitakin keskusteluja turhiksi, koska ne olivat pakotettuja ja tuntuivat täten ikäviltä. Toisaalta hänen mielestään tapa, jolla hoitaja aloitti keskustelun, oli merkittävä ja saattoi vaikuttaa hänen suhtautumiseensa keskustelua kohtaan positiivisesti. Harmilliseksi koettiin myös se, että joidenkin yhteisten tekemisten ollessa kesken nuoren piti lähteä sovittuun keskusteluun.

Ois ollu ainaki mukavempaa, jos siel ei ois aikuiset tyrkyttäny kaikkii juttui nii paljoo ehkä, tai jotai keskustelui välttämättä pakottanu tai jotain ni sit se ois voinu olla mukavempaa (Nuori 3).

No..aina sillee, ku siel aina pelailtii ja oltii sillee yhdessä, ni sit se oli aina ärsyttävää, et jos jonku pelin kesken et "nyt meil on keskustelu", mut sitte kyl sen jälkee oli aina niinku hyvä olo, et ei siin välttämät heti halunnu mennä, mut ei muistanu et kuinka hauskaa se sit on. (Nuori 4.)

Nuorten mielestä Etapissa olevat aikuiset eli hoitajat olivat luotettavia. Joillakin nuorilla yleinen luottamus viranomaisiin oli huono, jonka vuoksi he pitivät tärkeänä tietoa siitä, että hoitajilla on vaitiolovelvollisuus. Erityisesti nuorten omahoitajiin pystyttiin luottamaan. Etapin jälkeen osa nuorista on pystynyt luottamaan muihinkin aikuisiin paremmin.

Joo ja sit silleen niinku et yleensä mulla on ollu silleen, et aikuiset on niin kalkkiksii et ei niille voi kertoa mitään ku ei ne kuitenkaan tajuu. Mut sit mä huomasin et ne tajuu paljon paremmin. Ku kaverit ne on vaan aina silleen et joo

joo mä oon samaa mieltä, mut se on paljon kivempi jos joku keskustelee mun kaa silleen rakentavasti et se on niinku eri mieltä. (Nuori 4.)

Nuorten mielestä Etapin hoitajat toimivat tietyllä tavalla roolimalleina. Nuoret kertoivat, että myös Etapissa lyhytaikaisina sijaisina toimivat työntekijät vaikuttivat omalla panoksellaan nuorten jaksoon.

No, olihan ne ihan mukavii mut emmä nyt tiä..emmä oikee..kyl mä nyt haluisin olla ihan oma itteni. Kyl siel oli tosi hyvii niinku näit roolikuvii tai siis niinku mallei ihmisistä jotka niinku niillä handlaa elämä sillee, et niillä menee niinku ihan hyvin elämä... (Nuori 2.)

Hoitajien läsnäolo ja heiltä saatu tuki koettiin riittäväksi. Nuorten mielestä hoitajat olivat hyvin saatavilla aina kun nuori halusi keskustella. Myös isoissa asioissa hoitajilta sai tukea.

Siel oli niin paljon kaikkii keskusteluit. (...) Sit se oli jotenki tosi hyvä ku pääs vaa puhuu ja sit siel sanottii, että saa ja pitää puhuu kaikest et jos on niinku jonkulainen olo tai sillee ni sit se, se oli sillee et emmä koton kauheesti puhu sillee ku vaa mun kavereille mut ei se oo sillee sama asia. Ku ei se oo niin vakavaa tai sillee. (Nuori 4.)

Suhde omaan laitokseen oli nuorten mielestä pysynyt ennallaan tai hieman parantunut. Keskustelemisessä oman laitoksen kanssa oli jonkin verran kehitytty, esimerkiksi erään nuoren oli aikaisempaa helpompi keskustella ikävämmistäkin aiheista pakenematta paikalta.

Kyllähän se ihan hyvin. Pystyy puhuu silleen normaalisti ilman, et mä pakenen paikalta, jos tulee niinku joku huonompi juttu mist ei halua puhuu tai silleen. (...) No yleensä poistuun paikalta heti, ku alko ahdistaa vähänki. (Nuori 5.)

Nuoret oppivat suhtautumaan aikuisiin eri tavalla kuin aikaisemmin. He näkivät luotettavan hoitajan, jolta oppivat uusia asioita.

6.5 Nykyhetki ja tulevaisuus

Keskustelimme nuorten kanssa Etapistä ja sen vaikutuksesta haastattelun hetkiseen tilanteeseen. Haastattelun hetkellä melkein kaikkien nuorten mielestä heidän elämässään oli tapahtunut jonkinlaisia muutoksia. Yhden nuoren mielestä Etappijakso ei ainaakaan haastatteluhetkeen mennessä ollut vaikuttanut juuri lainkaan muutokseen hänen elämässään. Joillekin oli vaikeaa nähdä mitkä muutokset ovat juuri Etapin vaikutusta.

Toisaalta moni osasi keskustelun edetessä eritellä Etapin aiheuttamia muutoksia itsessään ja elämässään. Hatkaamisen eli karkaamisen kerrottiin vähentyneen ja koulunkäynnin tasaantuneen. Yleisesti nähtiin, että oma tilanne on rauhoittunut. Nykyisessä elämässään nuoret pystyvät miettimään Etappia ja rinnastamaan siellä käsiteltyjä asioita tämän hetkiseen elämäänsä. Koettiin myös, että nykyinen elämä on aiempaa itsenäisempää.

Et ku nyt kattoo tälle ei oookaa sillee, pystyy ajattelemaan, emmä nyt tiä, näkee niit asioit mitä niinku siel käsiteltii, ni täs omas maailmas on siitäki jos et täs maailmas tulee esille pikkuhiljaa. Joo. Mitä siel niinku käsitellään.. (Nuori 2.)

Nojoo.. kyllähän silleen joo. Kyllähän mä enemmän käyn yksin omissa palavereissa (Nuori 5).

Kaikki nuoret katsoivat tulevaisuuttaan pääosin positiivisin mielin. Nuoret kykenivät myös asettamaan itselleen tavoitteita tulevaisuudelle. Osalla tavoitteet olivat lyhyen tähtäimen ja osalla pitemmän tähtäimen tavoitteita. Nuorten tavoitteet keskittyivät pääosin koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Nuoret näkivät, että koulunkäynnin sujumisen myötä myös muut asiat elämässä voivat edetä, esimerkiksi kotiin pääsemisen mahdollisuudet voisivat kasvaa. Lisäksi tavoitteita laadittiin itsenäistymiseen liittyen.

Jotenki koulunkäynti auttais ihan hirveesti tai todella paljon, koska sehän riippuu ihan miten mul menee peruskoulu (Nuori 2).

Joo oon mä käyny niinku kaikilla tunneilla, ku mä oon jääny niin paljo jälkee. Vähän sitä innostustaki enemmän kaikkiin aineisiin. (Nuori 5.)

Haastattelussa pohdittiin miten tulevaisuudelle asetetut tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa. Haastatteluissa nousi kaikkia haastateltavia yhdistävänä tekijänä motivaatio muutoksien ja tavoitteiden toteuttamiselle. Monet sanoivat, että Etappi on vaikuttanut positiivisesti motivaatioon muutoksia kohtaan. Etapissa oli aikaa ajatella tavoitteita ja niiden toteutumismahdollisuuksia. Vaikka tavoitteiden toteutumiseen suhtauduttiin toiveikkaina, niin niitä kohtaan oltiin myös osittain varautuneita.

No, on aika kova, koska tietenki jossai vaihees tulee mietitty et miten tää nyt täst alkais, et mul ei oo varaa maksaa vuokraa, et mul ei oo niinku varaa elättää itteeni tai tälle, et mitä mä ite haluisin tehdä. Et mä, varmaa mä en haluu kyykkii koko mun loppuelämää aina jossai kotona tai jossai klubeilla tai jossai baarissa. (Nuori 2.)

No nyt on hyvä olo mut ei kannata kuitenkaan luottaa liikaa. Tai silleen et kuitenkaan ei kannata kävellä niissä pilvilinnoissa, koska mä oon kuitenkin se kuka pitää siitä niinku et mä voin niinku mä pääsen sinne minne mä haluan et mä en kuitenkaan voi lähtee lipsuu vaik mul meniski hyvin ni mä en voi silti lipsuu tästä. Et kyl mun pitää käydä kouluu ja tehdä niit tehtävii ja silleen. Sit mä pääsen eteenpäin. (Nuori 4.)

Keskustelimme Etapista saadusta hyödystä nuorten tulevaisuuden kannalta ja pyrimme kokoamaan yhdessä Etapin aikana opittuja asioita. Konkreettisia elämönhallintataitoja oli opittu juuri ruoanlaittoon, hygieniaan, siivoamiseen ja sosiaalisiin taitoihin liittyen. Eräs nuori sanoi, että kaikki muu negatiivinen käytös paitsi tupakanpolto loppui Etapin jälkeen kokonaan. Myös muilla tupakoivilla nuorilla tupakanpolto jatkui Etapin jälkeenkkin. Osa nuorista sanoi, että Etappi vaikutti merkittävästi heidän elämäänsä, osan mielestä vaikutus taas oli pieni tai olematon.

No just kaikki kokkaukset ja kaikki niinku just se et voi oikeesti auttaa aina niinku et ei tarvi olla silleen et vanhemmat on ne ketkä tekee kaiken et just sä peset ite sun omat pyykit ja siivoot ite sun oman huoneen ja just sä teet ite sun omat voileivät jos sulla on nälkä. Silleen et kukaan ei oo niit tekemäs siel sulle vaan sä teet ne ite. Ja siel oppi kans siihen yksin asumiseen tai silleen niinku periaatteessa siel tajus et siel ei oikeesti kukaan muu siivoo sitä sun huonetta. (Nuori 4.)

Tulevaisuus puhututti nuoria paljon. Muutama nuori kertoi, että menisi mielellään käymään vielä Etapissa jakson päättymisen jälkeenkin ja kannustaisi muitakin nuoria tarpeen vaatiessa ja mahdollisuuksien salliessa käymään Etappijakson.

Jos niinku, jos joku mun kaveri on vaik joskus joutumas tai pääsemäs ni sit oikeesti mä vaan haluan haluan kannustaa ja niinku silleen et, et kuka vaan joka ikinä onkaan menossa sinne ni, se saattaa tuntuu tyhmältä mut oikeesti ei siit ainakaa mitään huonoo tuu et pelkkää hyvää. (Nuori 4.)

Nuoret kertoivat tulevaisuuden suunnitelmistaan innostuneina ja määrätietoisina. He laativat realistisia tavoitteita, vaikka eivät keksineetkään paljoa konkreettisia tapoja tavoitteiden toteutumiseen.

6.6 Kehittämideoita

Nuoret ymmärsivät, että kaikilla säännöillä on tarkoituksensa ja niiden tarkoitus on helpottaa eikä hankaloittaa arjessa toimimista. Selkeiden sääntöjen lisäksi nuorten mielestä Etapissa oli myös joitakin turhia pienempiä sääntöjä, joita kuitenkaan ei pidetty vakavina puutteina. Esimerkiksi kuulokkeiden käytön ja musiikin kuuntelun kieltäminen

yleisissä tiloissa ja toisen koskettamisen kieltäminen nousivat esille nuorten mielestä turhina ja arkeen vain lisärasituksen tekevinä asioina. Myös toivottiin, että tupakkaa saisi polttaa jakson aikana.

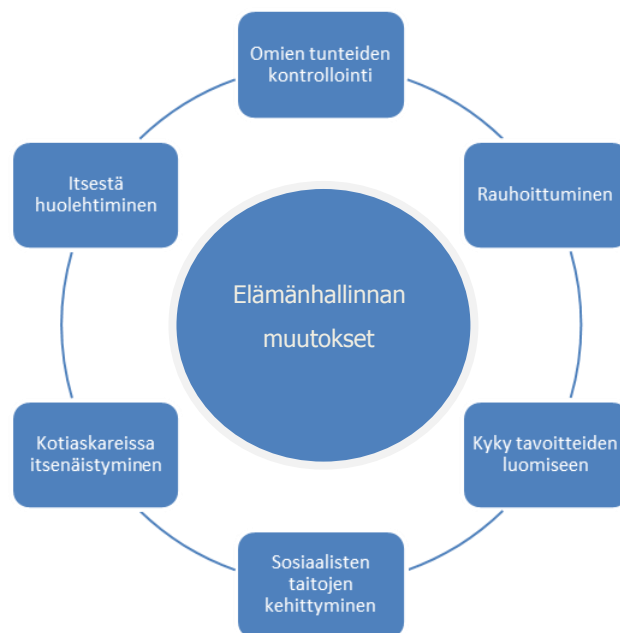
Melkee kaikki nuoret siel ymmärs ne perussäännöt sillee aika selkeeks, esimerkiks nukkumaanmenoajat, ruoka-aika ja jotkut tämmöset. Sit ku oli semmosii olemas niinku vähän turhii sääntöi niinku tän kaltasii et ei saanu esimerkiks pitää kuulokkeit osastol ei saanu kuunnella musiikkii osastol. Et tämmösii vähän turhii sääntöi vois jättää pois et neki kumminki rasittaa sit. (Nuori 3.)

Et ne nuoret ketkä on siellä ni ne antais niille tupakkaa (Nuori 1).

Nuorten oli hankalaa esittää kehittämisideoita Etapin hoitojaksosta, eivätkä ne olleetkaan keskeisiä tutkimuskysymyksemme kannalta. Hoitojakso nähtiin sellaisenaan toimivana kokonaisuutena, vaikka pienet asiat saattoivatkin ärsyttää.

7 Johtopäätökset

Etappihoidolla voidaan vaikuttaa hoitojaksolla olleiden nuorten elämänhallintaan. Kuviossa 2 on esitetty haastatteluista esiin tulleet keskeisimmät muutokset nuorten elämänhallinnassa. Muutoksia on tapahtunut monella eri elämänhallinnan osa-alueella.

Kuvio 2. Keskeiset tulokset elämänhallinnan muutoksista opinnäytetyön haastatteluissa.

Haastatteluista kävi ilmi, että Etappihoito on vaikuttanut pääosin positiivisella tavalla nuoriin ja näin auttanut elämänhallinnan kehittymistä. Muutokset olivat nuorilla erilaisia ja eri asteisia ja muutoksia oli havaittavissa sekä ulkoisessa, että sisäisessä elämänhallinnassa. Kenelläkään Etapin kokonaisvaikutus elämään ei ollut negatiivinen. Nuoret näkivät Etapin vaikuttaneen negatiivisesti vain heidän koulunkäyntiinsä. Vaikka Etapissa nuori käy koulua yksityisopetuksena, hänelle tulee pitkä tauko normaaliin koulunkäyntiin. Koulunkäynti ja siihen liittyvät sosiaaliset suhteet voivat olla hyvinkin tärkeitä nuoren elämässä. Sen vuoksi koulussa jälkeen jääminen sekä hankaloitti elämää että myös harmitti nuoria. Tässä työssä olemme nostaneet koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen yhdeksi vaikuttavaksi tekijäksi nuoren elämänhallinnassa. Myös tuloksista kävi ilmi, että koulutukseen ja työelämään sijoittumisella oli tärkeä vaikutus elämänhallinnan kannalta. Lyhyellä aikavälillä nuorista tuntui, että Etappi hankaloitti koulunkäyntiä, mutta pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna vaikutus voikin kääntyä enemmän positiiviseksi kaikilla elämän osa-alueilla, esimerkiksi koulunkäyntiin voi vaikuttaa positiivisesti yleinen rauhoittuminen ja tunteiden kontrollointi. Näin nuori kykenee jatkossa vastaanottamaan elämässään myös arvaamattomia vastoinkäymisiä lannistumatta niistä kokonaan. Ihmisen perusluonteelle on ominaista pelko ennakoimattomia ja hallitsemattomia vastoinkäymisiä kohtaan, jotka yhdessä luovat turvattomuuden tunteen (Keltikangas-Järvinen 2000: 27). Tällaista pelkoa vastaan ihminen tarvitsee tunteen, että hän kykenee omilla ratkaisuillaan säätelämään elämäänsä. (Keltikangas-Järvinen 2000: 28).

Kaikki nuoret ovat jollain tasolla pohtineet omaa elämäänsä Etappijakson aikana. Nuoret kertoivat, että heillä oli aikaa miettiä itseään ja mikä heille on hyväksi. Etappijakson nuorilla saattaa olla takanaan paljon karkaamisia, mikä voisi kertoa siitä, että tunteiden hallinta on vaikeaa tai tunteiden käsittelemistä on normaalisti pyritty välttämään. Kun eteen on tullut haastava tilanne, on saattanut olla helpompi vain paeta tilanteesta. Sen vuoksi on keskeistä, että Etapissa nuoret ovat lukituissa tiloissa, eikä ole muuta mahdollisuutta kuin kohdata omat tunteensa. Rauhoittumista on tapahtunut niin ajatusten tasolla, kuin monilla myös käyttäytymisessä.

Nuorilla oli vaikeuksia eritellä mitkä osa-alueet hoidossa vaikuttivat muutoksiin elämänhallinnassa. Nuoret osasivat kuitenkin sanoa, että esimerkiksi Etapin ryhmätoiminnot ja keskustelut vaikuttivat tunteiden hallintaan. Jotkut haastateltavat

kertoivat konkreettisia esimerkkejä siitä kuinka he pärjäävät mielestään sosiaalisissa tilanteissa aiempaa paremmin. Heillä on enemmän kärsivällisyyttä ja he pystyvät aiempaa paremmin keskustelemaan ahdistavista tai kritiikkiä sisältävistä aiheista. Ryhmistä saadut konkreettiset vinkit antoivat uusia tunteidenhallintatapoja. Samalla opittiin tunnistamaan itsessä fyysisiä muutoksia mielentilojen muutoksien myötä, esimerkiksi sykkeen muutoksia. Nuoret kertoivat selkeästi, että heidän mielestään kaikki ryhmät eivät olleet miellyttäviä, mutta uskoivat kuitenkin, että kaikilla Etapin toiminnoilla on merkityksensä koko hoitokokonaisuudessa. Voidaan ajatella, että kokonaisuutena kaikki toiminnot ovat siis vaikuttaneet osaltansa tunteiden käsittelyyn. Sisäisen elämänhallinnan kannalta onkin tärkeää, että nuori kykenee itse vastaamaan omista tunteistaan ja reaktioistaan (Keltikangas-Järvinen 2008: 80–81). Lisäksi esimerkiksi kehittynyt kyky vastaanottaa kritiikkiä ja negatiivista palautetta osoittaa mielestämme muutoksia nuoren itsetunnessa. Itsetunto on kykyä nauttia onnistumisista ja toisaalta kestää myös pettymyksiä niin, ettei ensimmäinen vastoinkäyminen vie itsetuntoa (Keltikangas-Järvinen 2000: 103). Hyvän itsetunnon ja sisäisen elämänhallinnan avulla ihminen kykenee käsittelemään vastoinkäymisiä omalla tavallaan, mutta myös jatkamaan elämäänsä jäämättä jumiin vastoinkäymisiin.

Havaitsimme haastatteluissa, että kaikki nuoret kykenivät laatimaan itselleen ja elämälleen erilaisia ja eriasteisia tavoitteita. Mielestämme ei ole itsestään selvää, että syrjäytyneillä tai syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla olisi kykyä tällaisten realististen tavoitteiden luomiseen. Lastensuojelun nuorilla on usein vakavia puutteita elämänhallintataidoissa. Mielestämme oli merkittävää havaita nuorten suuri motivaatio tavoitteiden toteuttamiseen. Hyvää elämänhallintataittoa osoittaakin kyky luoda itselleen realistisia tavoitteita ja motivoitua tavoittelemaan näiden saavuttamista (Aaltonen ym. 2003: 185). Uskomme, että haastateltavilla motivaatio liittyy arjen sujumisen lisäksi mahdollisuuteen muutoksesta. Monet nuoret kertoivat, että he toivovat elämänsä muuttuvan parempaan suuntaan ja jotta näin voisi tapahtua on heidän tehtävä sen eteen töitä. Keskeisimpiä tavoitteita olivat koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet. Nuoret näkivät koulunkäynnin merkittävänä esimerkiksi sen kannalta, että joskus pääsisivät takaisin kotiin asumaan tai, että he kykenisivät jossain vaiheessa elämäänsä elämään itsenäisesti. Tavoitteet olivat siinä suhteessa hyvin realistisia, että suurin osa niistä oli lyhyen aikavälin tavoitteita. Usko siihen, että yksilöllä on

mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä tekemillään ratkaisuilla ja päätöksillä on tärkeää myös itsetunnon kannalta (Keltikangas-Järvinen 2000: 33).

Kuten kuviossa 2 esitetään, myös nuorten sosiaalisissa taidoissa oli tapahtunut muutoksia. Nuorten sosiaalisten taitojen kehittymisellä viitataan siihen, että nuoret harjoittelivat keskustelemista sekä aikuisen, että toisten nuorten kanssa. Osa nuorista kertoi oppineensa ymmärtämään keskusteluissa aikuisen näkökulman aiempaa paremmin. Monilta haastatelluilta on saattanut puuttua omasta lapsuuden kodista johdonmukainen ja keskusteleva aikuinen, jonka vuoksi aikuisen kuunteleminen ei ole itsestään selvä asia nuorille. Nuorten mielestä Etapin aikuiset olivat luotettavia ja turvallisia. Nuoret kertoivat oppineensa kuuntelemaan ja ajattelemaan muitakin ihmisiä kuin vain itseään. Rohkeus ilmaista mielipiteitään rakentavasti ja toista kunnioittaen ovat keskeisiä sosiaalisen kanssakäymisen taitoja. Myös vuorovaikutus oman laitoksen henkilökunnan kanssa oli nuorten mielestä säilynyt ennallaan tai parantunut aiemmasta. Tulosten perusteella Etappijakso vastaa tavoitteisiinsa: vuorovaikutuksellisten suhteiden luomiseen hoitajaksolla ja parantuneeseen suhteeseen nuoren ja oman laitoksen välillä.

Huomasimme haastatteluissa, että varsinaisista elämänhallinnan muutoksista oli haastavaa keskustella. Tähän syynä oli se, että elämänhallinta on suhteellisen laaja käsite ja myöskin puhekielessä useille ihmisille tuntematon tai abstrakti (Järvikoski 1996: 35). Pyrimmekin välttämään itse elämänhallinta-sanon käyttöä haastatteluissa. Myös lopullinen aineistomme oli runsas. Sen vuoksi oli haasteellista myös tunnistaa teemojen alle sopivia elämänhallintaan vaikuttaneita tekijöitä ja ilmiöitä. Joillekin nuorille oli haasteellista tunnistaa mitkä asiat ovat muuttuneet Etapin vaikutuksesta ja mitkä jonkin muun asian johdosta. Osan nuorista mielestä oli myös liian aikaista huomata muutoksia. Kuitenkin selvästi muutoksia oli tapahtunut esimerkiksi itsestä huolehtimisen taidoissa. Ruonlaitto, siivoaminen ja hygienian ylläpitäminen olivat nuorten mielestä selviä muutoksia. Uskomme, että näitä elämänhallintataitoja edisti aikuisten johdonmukaisuus säännöissä, joka loi nuorille selkeyttä arkiruutiineihin ja tuki elämänhallinnan muodostumista. Nuoret kertoivat pitäneensä jaksolla ruoanlaittamisesta. Monet olivat myös Etappijakson jälkeen tehneet ruokaa, toisin kuin ennen Etappia. Näemme, että jakson aikana mielekkäältä tuntuvat asiat ovat myös jatkoelämässä todennäköisemmin toteutettavissa. Integroitumista edistävä mielekäs

tekeminen tukee itsenäistymiskehitystä ja vahvistaa itsetuntoa, jotka puolestaan luovat nuorelle edellytyksiä ponnistelemaan muillakin elämän osa-alueilla (Hämäläinen 2000: 12). Laitosten, jotka ovat lähettäneet nuoret hoitojaksolle Etappiin, tulisi tukea näitä nuorille mielekkäältä tuntuvia asioita Etappijakson jälkeen. Näin voitaisiin luoda jatkuvuutta Etapin ja lähettäneen tahon välille ja tehostaa nuoren vuorovaikutuksen kehittymistä oman laitoksen kanssa

Osa haastateltavista kertoi, että Etappijakson ajoitus heidän elämäntilanteelleen oli tärkeä. Haastatteluiden perusteella voimmekin todeta, että Etappi vaikuttaa eri nuoriin eri tavalla ja yhtenä osatekijänä voi olla se, että ajoittuuko jakso nuoren elämässä sopivaan aikaan. Haastatteluiden perusteella joillain nuorilla on mahdollisuus hyötyä Etapistä hyvinkin paljon. Hyvä vaikutus voi olla esimerkiksi oikean ajoituksen tulosta. Toisaalta haasteltavissa oli havaittavissa myös toinen ääripää, joka ei nähnyt Etappijaksossa samanlaista hyötyä kuin muut nuoret.

Pyrimme tarkastelemaan saamiamme tuloksia myös kehittämisenäkökulmasta. Etapin henkilökunta sai haastatteluista hyvää palautetta, jonka vuoksi uskomme, että oleellinen osa hoidon vaikuttavuutta on ammattitaitoinen henkilökunta. Tätä ominaisuutta kannattaa siis ylläpitää. Etappijakson sääntöjä pidettiin selkeinä, mutta ehkä liiankin yksityiskohtaisina. Selkeät säännöt kuitenkin loivat turvaa koko jakson aikana. Jatkossa yhteisiä sääntöjä voisi kokeilla laatia keskustellen yhdessä jokaisen hoitojakson aloittavan ryhmän kanssa. Tämä lisäisi varmasti myös asiakkaiden osallisuuden tunnetta.

8 Luotettavuus ja eettisyys

Jotta voidaan osoittaa opinnäytetyön luotettavuus, tulee pohtia erilaisia luotettavuutta lisääviä näkökulmia ja luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Yksi olennaisesti luotettavuutta lisäävä tekijä on työn eettisyyden tarkasteleminen. Työmme sisältää paljon erilaisia eettistä tarkastelua ja huomiota vaativia kohtia. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2009: 20) mukaan eettisyyttä tulee pohtia kaikissa tutkimuksen vaiheissa eli tutkimuksen tarkoituksessa, työsuunnitelman laatimisessa, haastattelutilanteissa, litteroinneissa, analysoinnissa, tiedon todentamisessa ja työn raportointivaiheessa.

8.1 Luotettavuus

Luotettavuutta on haastavaa ja jokseenkin rajallista tutkia. Tämän takia luotettavuuden määrittämistapoihin tulee suhtautua varauksella. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 186.) Laadullisen tutkimuksen tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tutkija on itse tutkimuksensa keskeisin tutkimusväline ja tutkimus sisältää tutkijan omaa pohdintaa. (Eskola – Suoranta 2008: 211–212.) Opinnäytetyö sisältää pohdintaa, joka pohjautuu tulkintoihimme aineistosta ja tuloksista. Omat kokemukset ja tunteet on pidetty opinnäytetyön työskentelyn ulkopuolella ja johtopäätökset pohjautuvat kerättyyn aineistoon. Myöskään se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä on työskennellyt ennen opinnäytetyön tekoa Etapissa sijaisena, ei vaikuttanut haastatteluihin eikä tuloksiin. Näemme enemmänkin etuna, että toisella meistä on kokemusta Etapin nuorten kanssa työskentelemisessä. Sen vuoksi olemme pystyneet tutustumaan opinnäytetyön aihepiiriin etukäteen sekä ulkopuolisen opinnäytetyön tekijän että Etapin sijaistyöntekijän näkökulmasta.

Voidaan ajatella, että tutkimus on luotettava, jos kaksi arvioitsijaa päätyvät samanlaiseen tulokseen esimerkiksi ymmärtäessään haastateltavan vastauksen samoin (Hirsjärvi – Hurme 2009: 186). Koska opinnäytetyö on tehty parityönä, pystyimme keskustelemaan haastateltavien vastauksista, jos niitä oli vaikea tulkita. Näimme tämän etuna verrattuna siihen, jos aineistoa olisi pitänyt tulkita yksin.

Yksi luotettavuuden mittari on aineiston riittävyys. Jossakin vaiheessa aineisto saavuttaa saturaatiopisteen eli kylläntymisen. Saturaatiopisteellä tarkoitetaan sitä, että lisäaineisto ei tuota tutkimuskysymyksen kannalta enää uutta tietoa (Eskola – Suoranta 2008: 62–63.) Voimme pitää opinnäytetyön aineistoa riittävänä, koska siinä toistui samanlaisia ilmiöitä eri haastateltavien kesken. Emme voi tietää olisiko useampi haastattelu kuitenkin voinut tuoda uusia ilmiöitä ja erilaisia kokemuksia Etappihoidosta. Nyt kokemukset Etappihoidosta nähtiin pääosin positiivisina ja nuoret, jotka eivät suostuneet tai päässeet haastateltaviksi olisivat saattaneet tuoda esiin erilaisia kokemuksia. Uskomme, että saavutimme tutkimuskysymyksen kannalta saturaatiopisteen, sillä saimme selville toistuvia ilmiöitä elämänhallinnan tunteen muutoksissa. Aineiston määrä kestää kriittisen tarkastelun, vaikka se olisi mielestämme voinut olla laajempikin. Haastateltujen lukumäärän vuoksi suhtaudumme varauksella siihen, että tuloksia yleistettäisiin koskemaan kaikkia Etapin hoitojakson käyneitä nuoria.

Olemme olleet johdonmukaisia kaikissa opinnäytetyön työvaiheissa ja vaiheet on kuvailtu mahdollisimman avoimesti ja tarkasti. Tällä pyrimme siihen, että työ on laadultaan hyvää. Tarkasti toteutetuilla työvaiheilla ja esimerkiksi hyvin laaditulla teemahaastattelurungolla voidaan tavoitella hyvää laatua ja tätä kautta lisätä luotettavuutta (Hirsjärvi – Hurme 2008: 184). Haastatteluista tehdessämme kiinnitimme huomiota siihen, että kaikki teemat tulee käytyä läpi. Selitimme nuorille haastatteluissa käytettävät käsitteet ja kysymykset niin, että haastateltaville ei jäisi niistä epäselvyyttä. Esimerkiksi sanat elämänhallinta ja elämänhallintaidot vaativat selvennystä. Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta on tärkeää, että haastattelukysymykset tulivat haastateltaville oikein ymmärretyiksi. Haastatteluaineiston luotettavuutta voidaan tarkkailla kiinnittämällä huomiota sen laatuun (Hirsjärvi – Hurme 2008: 185). Litteroinnissa työskentelimme mahdollisimman huolellisesti ja kirjoitimme haastattelut sanasta sanaan, jotta tekstin merkitys ei muutu ja tulokset pysyvät totuudenmukaisina. Olemme ottaneet aineistosta sitaatteja tukemaan tuloksia, jotta lukija voi itse paremmin arvioida tulosten ja johtopäätösten luotettavuutta.

8.1 Eettinen pohdinta

Yksi keskeisin eettinen periaate on informointiin perustuvien suostumusten tavoitteleminen. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 20). Tutkimuslupa tulee saada sekä tarvittavilta viranomaisilta, että tutkittavilta (Eskola – Suoranta 2008: 52). Helsingin kaupungin sosiaalivirasto velvoittaa, että sosiaaliviraston ulkopuolisten tahojen suorittamiin tutkimuksiin on haettava tutkimuslupa (Sosiaalivirasto 2005). Suunniteltuamme tutkimuksemme keskeiset tavoitteet, haimme Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta tutkimuslupaa, jonka saimmekin nopeasti.

Haastateltavat nuoret valikoituivat mukaan opinnäytetyöhön sillä perusteella, että kaikki ovat käyneet Etappijaksolla syksyn 2011 aikana. Päädyimme lähestymään nuoria kolmelta hoitajaksolta. Loppujen lopuksi mahdollisia haastateltavia oli 13. Yksi nuori oli Etapissa kaksi jaksoa peräkkäin. Tämän lisäksi ilmeni, että toinen opinnäytetyöntekijä tunsu yhden nuoren jo entuudestaan sillä tavoin merkittävästi, ettemme voineet haastatella kyseistä nuorta. Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2008: 55) mukaan tutkittavan ja tutkijan välillä ei saisi vallita sellaista suhdetta, jolla voisi olla vaikutusta tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen. Pyysimme nuorten kirjalliset haastatteluluvat kasvokkain

suoraan nuorilta, jotta nuoret tutustuisivat meihin ja kynnys osallistumiseen samalla madaltuisi. Koska kyseessä on alaikäisten haastattelemine, halusimme kunnioittaa huoltajien päätäntävaltaa kysymällä myös heidän lupaansa nuoren haastatteluun osallistumiseen. Emme saaneet lopulta kaikkia haastateltavaksi suostuneita nuoria haastateltua. Tavoittamattomuus ja huoltajalta puuttunut lupa olivat keskeisimpiä syitä haastattelun toteutumattomuudelle.

Tutkimusaineiston keruussa eli varsinaisissa haastattelutilanteissa tuli ottaa huomioon monenlaiset eettiset näkökulmat. Lupalappuja täytettäessä ja jokaisen haastattelun alkaessa kerroimme nuorille, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen keskeyttäminen on mahdollista missä vaiheessa tahansa. Oli myös keskeistä, että nuorille kerrottiin työn olevan luottamuksellinen ja, että nuoret tulevat olemaan anonyymejä valmiissa opinnäytetyössä. Monia nuoria tuntuikin kiinnostavan se, että lopullinen opinnäytetyö tulee olemaan julkinen tuotos, jota voi kuka tahansa lukea. Annoimme nuorten vaikuttaa haastattelupaikan valintaan. Osa haastatteluista suoritettiin nuoren nykyisessä laitoksessa ja osa julkisissa paikoissa, esimerkiksi kahviloissa. Lisäksi suoritimme puhelinhaastatteluita, jolloin kyseiset nuoret olivat tietojemme mukaan omissa huoneissaan lastensuojelulaitoksessa. Koimme, että haastattelupaikat sopivat kulloiseenkin tilanteeseen ja saimme haastattelut suoritettua ilman mitään häiriötä. Myös nuorten mielestä haastattelupaikat olivat sopivia. Mielestämme sillä ei ollut merkitystä, että haastattelimme nuoria yksin, emmekä yhdessä.

Myös puhelinhaastatteluissa noudatimme samaa kaavaa kuin kasvokkain suoritetuissa haastatteluissa. Puhelinhaastattelun arvo voi olla heikompi kuin kasvokkain suoritettu haastattelu, koska emme esimerkiksi tiedeet missä tilassa tai kenen kanssa henkilö puhui kanssamme puhelimeen. Halusimme kuitenkin sisällyttää puhelinhaastattelut osaksi muuta aineistoa, koska kyseiset nuoret halusivat osallistua haastatteluun ja oletuksena ei voi olla, että henkilö ei keskittyisi haastatteluun. Kaikilta haastateltavilta pyydettiin lupa nauhoittaa haastattelu. Kaikki nauhoitukset ja litteroinnit säilytettiin opinnäytetyöntekijöiden kotona ja tuhottiin sen jälkeen, kun niitä ei enää tarvittu.

Tutkimuskysymyksen selvittämisen kannalta ei ollut oleellista tietää haastateltavien taustatietoja, esimerkiksi Etappiin tulosityitä tai minkä laitoksen kautta haastateltavat ovat menneet Etappiin. Kysyimme nuorilta vain heidän ikänsä. Taustatiedot eivät olleet

oleellisia, koska olimme kiinnostuneita tarinoista ja ilmiöistä enemmän kuin haastatteluvien historiasta. Menneisyyden sijaan olimme kiinnostuneita nuorten nykyhetkestä ja uskomme, että tämä oli haastatteluita edesauttava seikka myös nuorten mielestä. Koimme, että pystyimme hyvin hyödyntämään omaa nuorta ikäämme tutkimuskysymyksen selvittämisessä. Ikämme oli hyödyksi sekä tutustuessamme nuoriin tietotorilla, että itse haastattelutilanteissa. Uskomme, että kynnys haastatteluihin osallistumiseen madaltui ja haastatteluissa nuoret kykenivät kertomaan kokemuksiaan helpommin omalla kielellään. Haastattelutilanteessa rentoutta edesauttoi myös se, että haastatteli-joita oli vain yksi, jolloin haastattelutilanne oli todennäköisesti nuorille mukavampi. Tällöin nuoret luultavasti jännittivät vähemmän ja pystyivät kertomaan kokemuksistaan luontevammin. Toisaalta jos olisimme olleet kumpikin haastattelemassa nuoria, olisimme saattaneet paikata toisen mahdollisia unohduksia. Mielestämme se, että nuoret saivat haastattelusta kiitokseksi palkkion, ei vaikuttanut tuloksiin, sillä jotkut nuoret eivät muistaneet saavansa haastattelusta elokuvalippua.

Haastattelutilanteissa pyrimme rennon ja keskusteleavan ilmapiiriin luomiseen. Teema-haastattelu mahdollisti sen, että oli mahdollista edetä keskusteluissa nuoren tahtomaan suuntaan. Nuorelle annettiin aikaa kertoa rauhassa omista kokemuksistaan. Mielestämme nuoret pystyivät tilanteeseen nähden hyvin rentoutumaan ja keskustelemaan kokemistaan ja oppimistaan asioista. Uskomme, että nuoret kokivat saaneensa mahdollisuuden vaikuttaa asioihin ja tulla kuulluksi. Tämä tuki ajatustamme siitä, että teemahaastattelumenetelmän valinta oli sopiva.

9 Pohdinta

Tarkoituksenamme oli selvittää miten lastensuojelun työkentällä toimivassa osasto Etapissa järjestettävä erityisen huolenpidon hoitojakso vaikuttaa sen asiakkaiden eli nuorten elämänhallintaan. Tavoitteenamme oli saada selville millaisia erilaisia muutoksia nuorten elämänhallinnassa on tapahtunut Etappijakson jälkeen ja mitkä osa-alueet hoidossa olivat näihin muutoksiin vaikuttaneet. Haastattelimme viittä Etappihoidon läpikäynyttä nuorta, koska halusimme selvittää kokemuksia asiakaslähtöisesti.

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun sen joustavuuden takia. Teemahaastattelu oli kokemuksemme mukaan sopiva tutkimuskysymyksen ratkaisuun, koska halusimme saada kokemuseräistä aineistoa. Teemahaastattelu ei rajannut nuo-

ria liikaa vaan he saivat omin sanoin kertoa omista kokemuksistaan. Mielestämme esimerkiksi strukturoitu haastattelu olisi rajannut nuorten puhetta niin paljon, että aineisto olisi jäänyt liian suppeaksi.

Etapin hoidon tarkoitus on kehittää ja tukea nuoren elämähallintaa. Elämähallinnalla viitataan yksilön kykyyn muokata elämänsä olosuhteita itselleen suotuisiksi (Keltikangas-Järvinen 2008: 255). Olosuhteiden muokkaamiseen ja omasta elämästä vastaamiseen apuna toimivat erilaiset sisäiset ja ulkoiset tekijät, esimerkiksi hyvä itsetunto ja resurssit erilaisiin elämähallintataitoihin. Etapissa elämähallintataitoja pyritään opettelemaan arkisten asioiden kautta siirtyen suurempiin kokonaisuuksiin. Erilaisilla hoitomenetelmillä tähdätään siihen, että itsetunto paranisi ja nuori pystyisi kohtaamaan erilaisia asioita kypsemmin Etappijakson jälkeen. Elämähallinnan muutoksia on vaikeaa tutkia, jonka vuoksi opinnäytetyössä puhummekin elämähallinnan tunteesta ja sen mahdollisesta muutoksesta. Teoreettisena viitekehyksenä elämähallinta on hyvin laaja ja haasteellinen, mutta uskomme, että siihen perehtymisestä on myöhemmässä työelämässä hyötyä kaikkien asiakasryhmien parissa. Kaikkiin asiakasprosesseihin liittyy asiakkaan elämähallinta jollakin tasolla.

Haastatteluista nostimme erilaisia tuloksia elämähallinnan muutoksista. Erityisen huolenpidon jakson aikana nuoret loivat luottamuksellisia suhteita Etapin aikuisiin ja toisiin nuoriin. Lisäksi heillä oli aikaa miettiä rauhassa omaa elämää, joka oli mahdollista lastensuojelulaissa määritetyn liikkumisvapauden rajoittamisen vuoksi. Näiden kokemusten kautta nuoret pystyivät keskittymään oman itsetunnon kehittämiseen ja elämänsä jatkotavoitteiden pohtimiseen. Vaikka elämähallinta on hyvin laaja käsite, pystyimme selvittämään sekä nuorten sisäiseen, että ulkoiseen elämähallintaan vaikuttavia tekijöitä ja niiden kokonaisuudessa tapahtuneita muutoksia. Erityinen huolenpito on vielä melko harvinainen hoitomuoto Suomessa, mutta tulostemme mukaan sillä on mahdollisuus vaikuttaa jopa merkittävästi nuoren tilanteeseen. Tällaista hoitoa tarjoavia paikkoja kannattaisi tuottaa lisää, tarvetta niille varmasti olisi. Erityisellä huolenpidolla on mahdollisuus tulostemme mukaan vaikuttaa voimakkaasti oireilevaan nuoreen ja katkaista nuoren kasvua ja kehitystä vaarantava käyttäytyminen ainakin lyhyellä aikavälillä. Kokonaisvaikutuksen laajuus voi oikean ajoituksen lisäksi riippua siitä, kuinka hyvin nuori kykenee sitoutumaan hoitojaksoon ja motivoitumaan työskentelemään hoitojaksolle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Erityisen huolenpidon hoitojaksolle saattaa

olla vaikea päästä nuoren tilanteen kannalta tarpeeksi nopeasti. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että päästäkseen Etappiin nuori tarvitsee lääketieteellisen arvion, sosiaaliryhmittymisen arvion, psykologisen arvion ja kasvatuksellisen arvion tilanteestaan.

Erityisestä huolenpidosta julkaistava tieto on tärkeää, koska Etapin kaltaisia paikkoja on Suomessa paljon vähemmän kuin muita lastensuojelulaitoksia. Tämän takia on tärkeää tuoda ilmi millaisia erilaisia hoitopaikkoja nuorille on olemassa ja kuinka nuoret itse kokevat niiden hyödyn. Erityisen huolenpidon kaltaiset hoitotahot ovat erityisiä etenkin siinä, että ne rajoittavat joitakin nuoren perusoikeuksia, kuten esimerkiksi liikkumisvapautta. Siksi on tärkeää, että aiheesta saadaan lisää tietoa ja kokemuksia. Etappi eroaa useista lastensuojelulaitoksista myös siinä, että hoidossa on paljon ryhmämuotoista toimintaa. Ryhmämuotoista ja yksilöpainotteista lastensuojelutyötä voidaan vertailla ja arvioida lastensuojelutyön ja muun nuorten kanssa toteuttavan työn kehittämisessä ja tähän voidaan saada tietoa kaikesta lastensuojelutyöstä laaditusta tieteellisestä tekstistä. Sosiaalipedagogiikan keskeisenä perusteena puhutaan elämänhallinnasta ja sen tukemisesta elämänkaaren eri vaiheissa (Hämäläinen 1999: 33). Sen vuoksi opinnäytetyön tuottamaa tietoa sen teoreettisesta näkökulmasta, elämänhallinnasta voidaan hyödyntää lastensuojelutyössä ja muussa sosiaalialan työssä yhteiskunnallisellakin tasolla. Tulosten avulla voidaan lisäksi kehittää Etapin hoidon sisältöä, kun Etapin työryhmä saa uutta ja ajankohtaista kokemukseräistä tietoa tarjoamastaan hoitajaksosta. Etapin asiakkaiden kuuleminen osoittaa myös lastensuojelussa keskeisen osallisuuden korostamista, jonka vuoksi kokemukseräinen tieto on perustellusti hyödynnettävissä. Opinnäytetyössä vahva yhteistyö työelämän kumppanin Etapin kanssa tuki menetelmien käyttöä ja osoitti Etapin kiinnostuksen asiakaslähtöisyyteen ja työnsä tutkimiseen ja arvioimiseen.

Opinnäytetyössämme keskeistä oli osallistaa nuoria ja kuulla heidän kokemuksiaan lastensuojelun asiakkuudesta. Koimme, että haastattelemalla nuoria saimme paljon hyödyllistä tietoa lastensuojelutyön vaikutuksista nuoriin. Lisäksi osallistavalla menetelmällä kyettiin osallistumaan Etapin herättelemään voimaantumisen prosessiin. Olisi tärkeää kuunnella nuoria enemmän ja suorittaa samankaltainen jatkotutkimus niin, että haastatteluissa tarkastelun alla olisi erilainen, esimerkiksi tarkempi näkökulma kuin tässä opinnäytetyössä. Koemme, että nuorten kokemusten läpikäyminen elämänhallinnan kautta oli järkevin kokonaisuus ja lähestymistapa muutoksien ja vaikutuksien kar-

toittamiseen, mutta jatkossa voitaisiin paneutua tarkemmin johonkin elämänhallinnan osa-alueeseen, esimerkiksi itsetuntoon. Toinen idea jatkotutkimukselle olisi haastatella nuoria useampaan kertaan esimerkiksi kuukauden ja taas puolen vuoden päästä jakson päättymisestä. Näin voitaisiin saada tietoa siitä kuinka Etappihoito on nuorten mielestä vaikuttanut lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä. Vaihtoehtoisesti voisi haastatella nuoren Etappiin lähettänyttä tahoa sekä nuorta itseään ja vertailla näitä tuloksia keskenään.

Lähteet

- Aaltonen, Marjo – Ojanen, Tuija – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2003: Nuoren aika. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2009: Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki.
- Dunderfelt, Tony 2011: Elämänkaaripsykologia. WSOYpro Oy, Helsinki.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Heino, Tarja 2007. Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Valopaino Oy.
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoas, Helsinki
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2009: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Hämäläinen, Juha 2000: Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Snellman-instituutin arkistojulkaisu 1/2000. Kuopion kaupungin painatuskeskus 2000, Kuopio.
- Järvikoski, Aila: Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) 1996: Elämänhallintaa etsimässä. Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Kelan omatarvepaino: Helsinki. 35-48.
- Kekoni, Taru – Kitinoja, Manu – Pösö, Tarja 2008: Eriytyinen huolenpito koulukodeissa. Stakes, raportteja 36/2008. Verkkodokumentti. <<http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/raportit/R36-2008-VERKKO.pdf>>. Luettu 30.10.2011.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2000: Tunne itsesi, suomalainen. WS Bookwell Oy, Juva.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008: Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. WSOY, Juva.
- Lastensuojelun työmenetelmiä. Nests-children and families in vulnerable conditions – hankkeessa esiteltyjä lastensuojelun työmenetelmiä 2007. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto, lapsiperheiden palvelut. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/da6a67804a176e1293cffb3d8d1d4668/0703_oppaita_nests_menetelmia.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 6.11.2011.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Verkkodokumentti.

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 6.11.2011.

Raitasalo, Raimo 1995: Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Kelan omatarvepaino, Helsinki.

Riihinen, Olavi: Elämänhallinta – käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) 1996: Elämänhallintaa etsimässä. Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Kelan omatarvepaino: Helsinki. 16-34.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Edita Prima Oy, Helsinki

Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2005: Ohjeet tutkimuslupahakemuksen tekemiseen. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/2b5d78804a176e729a34fa3d8d1d4668/301-532_tutkimuslupa.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 23.1.2012.

Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2010: Viraston esittely. Verkkodokumentti.

<<http://hel.fi/hki/sosv/fi/Viraston+esittely>>. Luettu 5.11.2011.

Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2011a: Etappi. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/sijaishuolto/lastenkodit/naulakallio/etappi/etappi_6>. Luettu 1.10.2011.

Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2011b: Etapin esittely. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/lastensuojelu/lastenkodit/naulakallio/etappi/etappi_2>. Luettu 1.10.2011.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010: Lastensuojelu 2010.

<http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf>. Luettu 1.3.2012.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011: Sijaishuollon kustannukset Verkkodokumentti.

<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/kustannukset/>>. Luettu 12.11.2011.

Julkaisemattomat lähteet:

Etapin hoidon sisällön esittely 2010: Naulakallion hoito- ja kasvatuskodit materiaali. Moniste, Helsinki.

Lähtöhaastattelu n.d.: Naulakallion hoito- ja kasvatuskodit materiaali. Moniste, Helsinki.

Naulakallion hoitoyhteisön viitekehys 2002: Naulakallion hoito- ja kasvatuskodit materiaali. Moniste, Helsinki.

Lupalappu haastateltaville

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Metropolia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, joka liittyy Etappiin. Tarkoituksenamme on haastatella Etappihoidossa olleita nuoria ja saada selville heidän omia kokemuksia Etappihoidon vaikutuksista heidän elämänhallintaan. Haastattelut tapahtuisivat noin kuukauden kuluttua jakson loppumisesta.

Tavoitteena on kehittää Etapin toimintaa, saada ajankohtaista tietoa ja osallistaa nuoria.

Osallistuminen opinnäytetyöhön on täysin vapaaehtoista. Osallistumatta jättäminen tai osallistumisen keskeyttäminen ei vaikuta millään tavoin mihinkään palveluihin tai aiheuta muita seurauksia. Proessin voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Haastattelut ovat täysin luottamuksellisia ja saamaamme tietoa käytetään ainoastaan opinnäytetyöhömmme. Haastateltavat eivät ole tunnistettavissa lopullisessa opinnäytetyössä eikä tietoja tulla yhdistämään minkäänlaiseen asiakastietorekisteriin.

Haluamme kuulla sinun mielipiteesi liittyen Etappihoitoon. Kertomalla mielipiteesi voit vaikuttaa Etappihoidon sisältöön ja antaa arvokasta tietoa.

Lisätietoa voi kysyä tutkimuksen tekijöiltä:

Ella Provialer (ella.provialer@metropolia.fi, xxx-xxxxxxx)

Jani Määttä (jani.maatta@metropolia.fi, xxx-xxxxxxx)

Suostun haastateltavaksi opinnäytetyötä varten. Haastatteluani voidaan käyttää opinnäytetyön aineistona.

(Allekirjoitus ja nimenselvennys)

Lupalappu huoltajille

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Metropolia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, joka liittyy Etappiin. Tarkoituksenamme on haastatella Etappihoidossa olleita nuoria ja saada selville heidän omia kokemuksia Etappihoidon vaikutuksista heidän elämänhallinnalleen. Haastattelut tapahtuisivat noin kuukauden kuluttua jakson loppumisesta.

Tavoitteena on kehittää Etapin toimintaa, saada ajankohtaista tietoa ja osallistaa nuoria.

Osallistuminen opinnäytetyöhön on täysin vapaaehtoista. Osallistumatta jättäminen tai osallistumisen keskeyttäminen ei vaikuta millään tavoin mihinkään palveluihin tai aiheuta muita seurauksia. Prosessin voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Haastattelut ovat täysin luottamuksellisia ja saamaamme tietoa käytetään ainoastaan opinnäytetyöhömmme. Haastateltavat eivät ole tunnistettavissa lopullisessa opinnäytetyössä eikä tietoja tulla yhdistämään minkäänlaiseen asiakastietorekisteriin.

Koska osallistujat ovat alaikäisiä, tarvitsemme heidän huoltajiltaan luvan osallistua. Allekirjoittamalla tämän lupalapun annatte lapsellenne luvan osallistua haastatteluun.

Lisätietoa voi kysyä tutkimuksen tekijöiltä:

Ella Provioler (ella.provioler@metropolia.fi, xxx-xxxxxxx)

Jani Määttä (jani.maatta@metropolia.fi, xxx-xxxxxxx)

Suostun siihen, että lastani haastatellaan opinnäytetyötä varten

(Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys)

Lapsen nimi

Teemahaastattelurunko

1. Tutkimuksen esittely

- Mitä tehdään ja miksi? Kerrataan osallistumisen vapaaehtoisuus ja luottamussellisuus

2. Etapin merkitys

- Kuulumiset Etappijakson jälkeen
- Etapin vaikutus elämään
- Onko tapahtunut muutoksia Etapin jälkeen? Millaisia?
- Koetko, että pystyt nykyään enemmän vastaamaan omasta elämästäsi?
- Mikä oli merkittävintä Etappijaksossa?

3. Etapin arki

- Yleinen oleskelu. (säännöt)
- Päivärytmi. Suunnitteletko tarkemmin omaa arkeasi?
- Liikkumavapauden rajoittaminen.
- Kaverikontaktien rajoittaminen.
- Yhteiset arkirutiinit. Mikä oli mielestäsi arkirutiineihin osallistumisen tarkoitus?

4. Toiminnallisuus ja yhteisöllisyys

- Muistellaan ryhmiä.
- Mikä ryhmä nousi merkittävimmäksi, jos mietitään nykyhetkeä?
- Oliko joku ryhmä haasteellinen/epämiellyttävä? Opitko siitä jotain uutta nykyhetkeen?
- Ovatko ryhmät auttaneet kohtaamaan erilaisia tilanteita tai tunteita Etapin jälkeen?
- Vertaistuki muilta jakson nuorilta.
- Oliko Etapissa joku asia, joka pysäytti miettimään ja joka tänäkin päivänä auttaa/hyödyttää?
- Mitä sellaisia taitoja opittu Etapissa, joita voi hyödyntää nyt tai tulevaisuudessa?
- Mitä Etapissa olisi voitu tehdä toisin?

5. Ihmissuhteet ja vuorovaikutus

- Etapin hoitajat. Oliko Etapissa luotettavia aikuisia?
- Onko Etapin jälkeen pystytty paremmin luottamaan muihin ihmisiin/aikuisiin?
- Oma laitos. Onko suhde omahoitajaan/oman laitoksen henkilökuntaan muuttunut? Miten?

6. Nykyhetki ja oma tulevaisuus

- Tunne oman elämän hallitsemisesta nyt
- Tulevaisuuden tavoitteet ja keinot niiden toteuttamiseksi.
- Motivaatio tulevaisuuden suunnitelmien toteuttamiseen?
- Onko suhtautuminen koulunkäyntiin muuttunut? Miten?
- Missä asioissa olisi kaivattu enemmän tukea Etapissa?
- Mitä asioita opittu Etapissa, joita voi noudattaa vielä tulevaisuudessakin?

7. Lopetus, haastateltavan kiittäminen